

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİMDALI

**TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
1990-2015 DÖNEMİ ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ayşegül YILMAZ UÇAN

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK

Nevşehir

Ekim 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

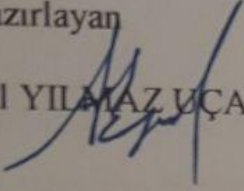
Ayşegül YILMAZ UÇAN

“Türkiye’de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2015 Dönemi Analizi” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

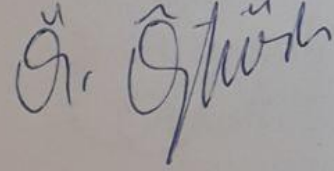
Tezi Hazırlayan

Ayşegül YILMAZ UÇAN

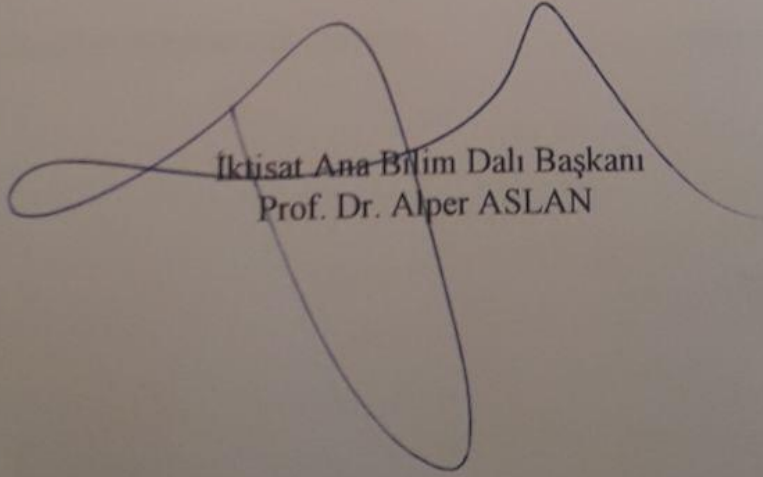

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK

İktisat Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Alper ASLAN

Yrd.Doç.Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK danışmanlığında Ayşegül YILMAZ UÇAN tarafından hazırlanan “Türkiye’de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2015 Dönemi Analizi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

25 / 10 / 2017

JÜRİ

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Özlem Öztürk ÇETENAK.....

Üye : Doç.Dr. Serap ÇOBAN

Üye : Doç.Dr. Ahmet ŞAHBAZ.....

İMZA

Dr. Öztürk
S. Çoban
A. Şahbaz

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 16 / 11 / 2017 tarih ve 2017.51.866 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

16 / 11 / 2017

V. Aktepe
Yrd.Doç.Dr.Vedat AKTEPE
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

**TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
1990-2015 DÖNEMİ ANALİZİ**

Ayşegül YILMAZ UÇAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ekim 2017

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK

ÖZET

İşsizlik birçok ekonominin temel sorunudur. Bu sorunun giderilmesi için makro ekonomik ve mikro ekonomik politikalar uygulanabilir. Bu çerçevede para politikası icracısı olan Merkez Bankası tam istihdam dengesinin sağlanmasını ön planda tutmaktadır. Dengeli bir maliye politikası ise aşırı enflasyon ve deflasyondan uzaklaşarak tam istihdam ekonomisine yardımcı olabilecektir. Mikro anlamda ise işsizlik sigortası oluşturulması, eğitim faaliyetleri ve erken emeklilik problemine çözüm getirilmesi işsizliğe çözüm yollarından bazılarıdır. Bu çalışmada tanımsal bilgiler sonrasında işsizlik ve büyüme arasındaki ilişki 1990-2015 yılları Türkiye verileri kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre büyüme ve işsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, büyüme, nedensellik, zaman serisi

**UNEMPLOYMENT AND ECONOMIC GROWTH RELATIONSHIP IN TURKEY:
1990-2015 PERIOD ANALYSIS**

Ayşegül YILMAZ UÇAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Economics, M.A., October 2017

Supervisor: Assistant Professor Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK

ABSTRACT

Unemployment is the fundamental problem for all economies. To solve this problem macroeconomic and microeconomic policies could be applied. In this context Central Bank who carry out the monetary policy targets the full employment balance. Moreover stable fiscal policy may help the full employment economy moving away high inflation and deflation. From the micro side, establishing unemployment insurance, education activities and finding a solution to the early retirement are some of the solving methods. In this study after the definitions, the relationship between unemployment and growth for the period 1990-2015 in Turkey is analysed. According to the results there exists a bilateral relation between unemployment and growth.

Keywords: Unemployment, growth, causality, time series

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sürecinde çalışmalarımnda her türlü desteğini esirgemeyen danışmanım sayın Yrd. Doç.Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETENAK'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım. Dert ortağım kıymetli arkadaşım Ramazan ISOT'a destekleri için müteşekkir olduğumu belirtirim. Yeri geldiğinde annem yeri geldiğinde kardeşim, arkadaşım olan teyzem Nurgül ÖZÇELİK'e saygılarımı sunarım. Hayatımın her aşamasında maddi manevi desteklerini hissettiğim kıymetli babam Ali Esat YILMAZ ve sevgili annem Birgül YILMAZ'a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca tez yazım sürecinde eksikliğimi hissettirmeyen hayatıma anlam katan eşim Okyay UÇAN ve oğlum Rüzgar Egehan UÇAN'a da destek ve sabırlarından dolayı sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ayşegül YILMAZ UÇAN

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK KAVRAMI VE TÜRLERİ

1.1.İşsizlik Kavramı.....	3
1.2. İşsizliğin Ölçülmesi.....	5
1.3. İşsizliğin Nedenleri.....	7
1.4. İşsizliğin Sınıflandırılması.....	10
1.4.1. İşsizliğin Sürelerine Göre Sınıflandırılması.....	10
1.4.1.1. Geçici İşsizlik (Çok Kısa Süreli İşsizlik).....	10
1.4.1.2. Sürekli İşsizlik (Uzun Süreli İşsizlik).....	10
1.4.2. Çalışma İsteğine Göre İşsizliğin Sınıflandırılması.....	11
1.4.2.1. İradi İşsizlik (Gönüllü İşsizlik).....	11
1.4.2.2. İrade Dışı İşsizlik (Gönülsüz İşsizlik).....	12
1.4.3. İstihdam Fonksiyonlarına Göre İşsizlik.....	12
1.4.3.1. Zımni İşsizlik (Örtülü İşsizlik).....	12
1.4.3.2. Açık İşsizlik.....	13
1.4.3.2.1. Arızı İşsizlik (Friksiyonel).....	14
1.4.3.2.2. Yapısal İşsizlik.....	15

1.4.3.2.2.1. Mesleki Yapısal İşsizlik.....	17
1.4.3.2.2.2. Coğrafi Yapısal İşsizlik.....	18
1.4.3.2.3. Teknolojik İşsizlik.....	19
1.4.3.2.4. Konjonktürel (Dönemsel) İşsizlik.....	20
1.4.3.2.5. Mevsimsel İşsizlik.....	21
1.4.3.2.6. Doğal İşsizlik.....	22
1.5. İşsizliğin Maliyeti.....	23
1.6. İktisat Okullarında İşsizlik Olgusu.....	24
1.6.1. Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	25
1.6.2. Parasalcı Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	25
1.6.3. Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	26
1.6.4. Neo-Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK

2.1. Türkiye'de İstihdamın Yapısı ve Gelişmeler.....	29
2.1.1. Türkiye'de Nüfus ve Emek Arzı.....	30
2.1.2. İstihdamın Sektörel Dağılımı ve İşgücü(Emek) Talebi.....	31
2.1.3. İstihdamın İşteki Durumuna Göre Dağılımı.....	31
2.1.4. İstihdamın Eğitim Düzeyi.....	32
2.1.5. İstihdamın Cinsiyet Ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	32
2.1.6. Eksik İstihdam.....	33
2.1.7. Türkiye'de Kayıt-Dışı İstihdam ve Neden Olan Etmenler.....	33
2.1.7.1. Sosyal Nedenler.....	35
2.1.7.1.1. Nüfus Artışı.....	35
2.1.7.1.2. İşsizlik.....	36
2.1.7.1.3. Kentleşme ve İç Göç.....	36
2.1.7.1.4. Çocuk İşgücü.....	37
2.1.7.2. Ekonomik Nedenler.....	37
2.1.7.2.1. Enflasyon.....	38
2.1.7.2.2. İşletmelerin Yapısı.....	38

2.1.7.2.3. Rekabet Gücü.....	39
2.2. Türkiye’de İşsizliğin Genel Durumu.....	40
2.2.1. Cinsiyete Göre İşsizlikler.....	40
2.2.2. Eğitim Durumuna Göre İşsizlikler.....	40
2.2.3. Yaş Grubuna Göre İşsizlikler.....	41
2.2.4. Kır – Kent İşsizliği.....	42
2.2.5. İş Arama Süresine Göre İşsizlikler.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ İLE İŞSİZLİKLE MÜCADELEDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

3.1. Makroekonomik Politikalar.....	45
3.1.1. Para Politikası.....	45
3.1.2. Maliye Politikası.....	48
3.1.3. Gelirler Politikası.....	50
3.2. Mikro Ekonomik Politikalar.....	53
3.2.1. Aktif İstihdam Politikası.....	53
3.2.2. Pasif İstihdam Politikası.....	56
3.3. İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE TÜRKİYE İÇİN EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

4.1. Literatür Taraması.....	58
4.2. Ekonometrik Analiz.....	64
4.2.1. Birim Kök Kavramı ve Geleneksel Birim Kök Testleri.....	65
4.2.2. Eşbütünleşme Analizi.....	66
4.2.3. Hata Düzeltme Modeli.....	68
4.2.4. Granger Nedensellik Testi.....	70
SONUÇ.....	71

KAYNAKÇA.....73

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR LİSTESİ

- TUIK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- TUSİAD:** Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği
- GSYİH:** Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- API:** Açık Piyasa İşlemleri
- OECD:** Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- AB:** Avrupa Birliği
- DPT:** Devlet Planlama Teşkilatı
- HİA:** Hane halkı İşgücü Araştırması
- KOBİ:** Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler
- ADF:** Augmented Dickey Fuller
- PP:** Phillips Perron
- KPSS:** Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin
- ARDL:** Autoregressive Distributed Lag
- MENA:** Ortadoğu Kuzey Afrika
- EVDS:** TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
- OLS:** En Küçük Kareler
- HDM:** Hata Düzeltme Modeli
- JJ:** Johansen ve Juselius
- EG:** Engle ve Granger
- Unemp_rate:** İşsizlik Haddi
- Per_GDP:** Kişi Başına Reel GSYİH

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İş Piyasası Stokları ve Akımları.....	4
Şekil 2. Beveridge Eğrisi.....	6
Şekil 3. Arızı İşsizlik.....	14
Şekil 4. Yapısal İşsizlik.....	16

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Birim Kök Test Sonuçları.....	65
Tablo 2. VAR Gecikme Uzunluğu Sonucu.....	66
Tablo 3. Johansen-Juselius Eşbütünleşme Sonuçları.....	68
Tablo 4. Hata Düzeltme Modeli.....	69
Tablo 5. HDM Granger Nedensellik Test Sonuçları.....	70

GİRİŞ

İşsizlik sorunu hemen hemen tüm ekonomilerin temel sorunlarının başında gelmektedir. Bu problem siyasi, ekonomik ve sosyal nitelik taşımaktadır. Bireyler için ise, psikolojik sorunlara neden olması işsizliğin çok boyutlu bir özelliğinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple ülkeler uyguladıkları ekonomi politikaları için de istihdam politikaları uyguladıkları görülmektedir. Birçok ekonominin uzun vadeli, yapısal işsizliğe yönelik pasif istihdam politikalarıyla birlikte uygulanmaya başlanan aktif istihdam politikaları bu çalışmada yer almaktadır. Bir ekonomide işsizlik, iş yapma arzusunda ve gücünde olan bunun yanında cari ücret düzeyinden iş yapmaya razı olup da herhangi bir iş bulamayan işgücünün varlığına denmektedir. Yani bir bakıma emek faktörünün doğrudan üretime katılmaması durumunu ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle talep edilen emek miktarı ile arz edilen emek miktarı arasındaki fark olarak kabul edilmektedir. İşsizlik ekonominin bütününe ilgilendiren büyüme ölçümlerinde önemli bir değişkendir. Resmi istatistiklerde işsizlik oranının çeşitli yönlerden eksiklikler taşıdığı ve olumsuz hususları tam olarak yansıtmadığı bilinmektedir. Bunun iki nedeni olduğu öne sürülmektedir. Birinci neden, işsizlik oranlarını daha yüksek olduğu ve buna bağlı olarak işsiz kişilerin bir kısmı iş bulmada ümidini keserek işgücü grubuna girmemeleri, ikincisi ise; çalışan kişilerin bir kısmının part-time olarak çalışmalarıdır. Ülkelerin parasal işlemlerinin yapıldığı kalbi konumunda yerler merkez bankalarıdır. Merkez Bankalarının birincil hedefi fiyat istikrarıdır. Phillips eğrisi analizine göre işsizlik ve enflasyon arasında bir değiş tokuş vardır. Enflasyon ise fiyat istikrarı sağlandığında düşük seviyelerde kalabilecektir. Düşük enflasyon için öngörülebilir bir işsizliğe katlanması gerekir. İşte bu çerçevede işsizlik bir ülke ekonomisinin yerinin belirlenmesinde öncü değişkenlerden olduğu için önem arz etmektedir.

Çalışmanın amacı bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanarak, işsizlik kavramı ve çeşitlerini ele alarak işsizliğin diğer ekonomik faktörlerle ilişkisini kavramaktır. Daha sonra Türkiye’de işsizlik ve büyüme verilerini kullanarak 1990-2015 yılları arasında bu iki değişken arasındaki ilişkinin varlığı analiz edilecektir. Çalışmada işsizlik ve işsizlik türleri ele alınıp bunların Türkiye’deki durumu ele alındığından istihdam ile doğrudan ilgili olan İş ve İşçi bulma Kurumu ile iş arama web siteleri olan sosyal ağ şirketlerine bilgi vererek katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu çalışmada ilk olarak kavramların net bir şekilde tanımlanmasını sağlamak amacıyla kitap, makale, vb. kaynaklardan faydalanılacaktır. Aynı kavramın farklı tanımlamaları ile çalışmada farklılıklar elde edilmeye çalışılacaktır. Ekonomilerde işgücünün sosyo-iktisadî açıdan etkinliğinin ortaya konulabilmesi ancak eğitimin kantitatif ve kalitatif yönleriyle ilintilidir. Dolayısıyla işgücünün bu yönleri de sadece eğitim ile sağlanabilmektedir. İşgücünün cinsiyete göre dağılımı Türkiye’nin sosyal ve iktisadî yapısını ifade etmesi açısından önem arz etmektedir. Genelde ekonomileri tarımsal faaliyetlere dayalı olan ülkelerde bayanlar, yardımcı bir ara elemanmış gibi hizmet verirken; sanayisi gelişmiş ülkelerde kadının piyasadaki payı giderek artmaktadır. Bunların dışında enflasyon ve kayıt dışı istihdam verileri de önem arz etmekte ve çalışmanın içerisinde yer almaktadır.

Çalışma genel olarak bir literatür taraması şeklindedir. Başlıklar altında betimsel bir şekilde konu ile ilgili örnekler yer almaktadır. İşsizlik ile ilgili terimlerin açıklamasında ise statik analiz yöntemi kullanılacaktır. İşsizlik, iktisat yazınında birçok değişken ile ilişkilendirilmiş aralarındaki ilişkiler birçok modelde yer almıştır. Bu çalışmada da daha çok işsizlik kavramına tanımsal içerikler ve işsizlik türlerine ağırlık verilecektir. Çalışmada sadece Türkiye için bir inceleme yapılacağından diğer dünya ülkeleri kapsam dışında tutulacaktır. Bu çalışmada 1990 sonrası Türkiye’si hakkında bilgiler verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Bu bölümde işsizlik kavramı hakkında ayrıntılı bilgi verilirken işsizlik türlerine değinilmiştir. Ayrıca işsizliğin ölçülmesi, nedenleri ve maliyeti konuları bölümde yer almaktadır. Son olarak iktisat okullarında işsizlik olgusu klasik, parasalcı, keynesyen ve neo-klasik yaklaşıma göre ayrı ayrı verilmektedir.

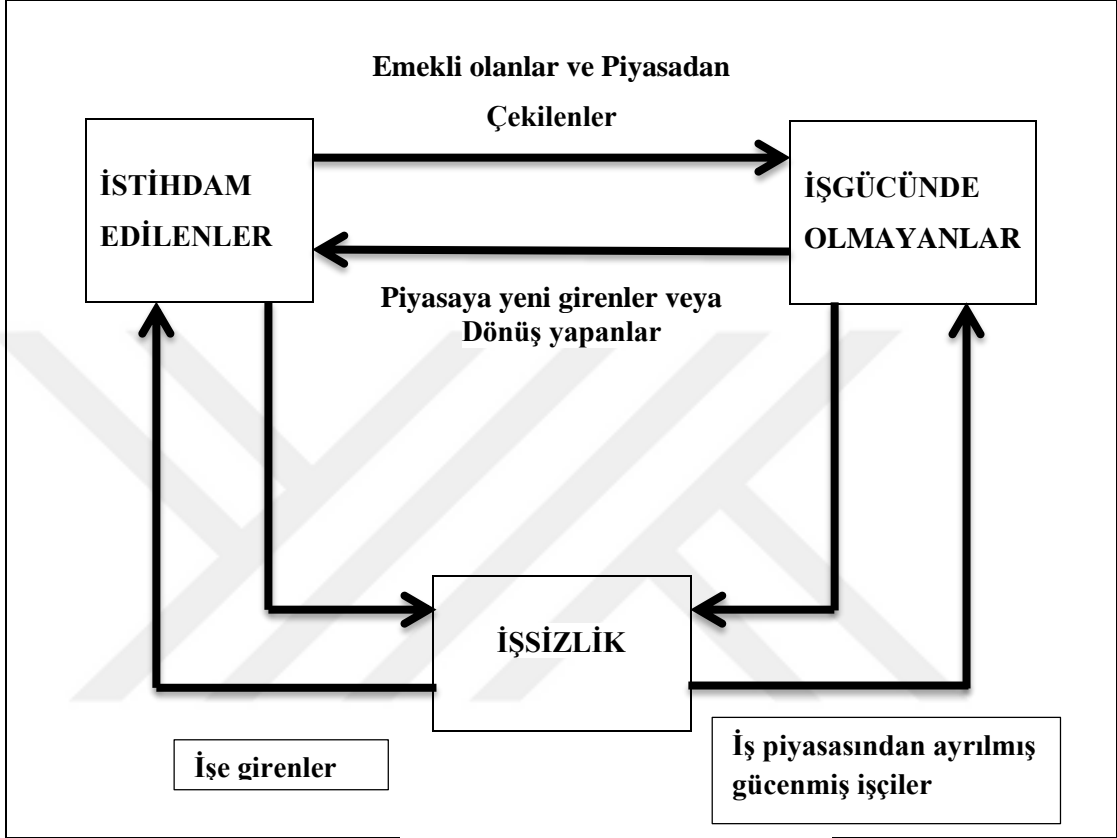
1.1. İşsizlik Kavramı

İşsizlik, iş yapma arzusunda ve gücünde olan bunun yanında cari ücret düzeyinden iş yapmaya razı olup da herhangi bir iş bulamayan işgücünün varlığına denmektedir. Yani bir bakıma emek faktörünün doğrudan üretime katılmaması durumudur. Bir başka deyişle talep edilen emek miktarı ile arz edilen emek miktarı arasındaki fark olarak kabul edilebilir.

Burada önem atfeden nokta; bireyin iş yapma arzusu ve gücünün olmasıdır. Eğer kişinin engellilik, yaşlılık ya da iş yapmasına engel olacak herhangi bir özrü bulunmakta ve bu durumdan dolayı iş yapamıyor ise veya iş yapmasına engel olabilecek bir özrünün bulunmamasına rağmen, hür iradesiyle iş yapmama arzusunda ise bu kişi işsizlerden sayılmamaktadır. İş yapma arzusunda ve gücünde olduğu halde, fiilen iş aramayan kişiler de işsizler gurubuna dâhil edilmemektedir (Güney, 2009: 137).

İşsizlik, işsiz sayılmayan diğer insanlardan muhakkak etkilenir. Yani, işsizlik emek piyasasının dinamik yapısı içerisinde çalışanlar ve çalışmayanların hareketi veya

durgunluğundan doğrudan etkilenen bir olgudur. Biçerli (2011) iş piyasası stok-akım modeli adını verdiği bu ilişkiyi şu şekilde ele almıştır.

Şekil 1: İş Piyasası Stokları ve Akımları

Kaynak: (Biçerli, 2011)

İş piyasası stok-akım modelinde her ay işsizlerin belli bir kısmı işe girerek veya iş aramaktan vazgeçerek işsizlik statüsünden çıkmaktadır. Buna ek olarak emek piyasasında iş yapıyorken kişinin iradesi dahilinde veya iradesi dışında işten ayrılması ya da çıkartılması sonucunda bu kimseler işsiz statüsüne geçmektedirler. Buna benzer daha önce emek piyasasında olmayıp da emek piyasasına geçen ancak iş bulamayan kişilerde işsiz konumuna gelmektedirler. Son olarak iş gücünde olmadığı halde iş piyasasına geçiş yapan ve istihdam olanağı bulabilenler gibi bazıları da çalışıyor iken işten ayrılıp yeni bir iş aramamayı yani iş gücünün dışında kalmayı tercih edebilirler (Biçerli, 2011: 434).

1.2. İşsizliğin Ölçülmesi

İşsizlik oranının nasıl hesaplandığını öğrenmeden önce “işsiz” nasıl tanımlanır onu öğrenmek daha doğru olacaktır. Ülkemizde işsizlik oranlarını hesaplayan kurum olan TÜİK işsizi; referans zamanı içerisinde işsiz olan (ücretli, ücretsiz veya kâr karşılığı herhangi bir iş ile ilişkisi bulunmayan) kimselerden iş aramak için 1988-1999 dönemlerinde son altı ay, 2000 yılında ve akabinde son üç ay içerisinde herhangi bir iş arama yollarından en az birinden yararlanmış ve aynı zamanda on beş gün içerisinde işbaşı yapabilecek konumda bulunan iş yapma çağındaki kimseler işsiz olarak nitelendirilmektedirler. Ayrıca TÜİK, kendisine herhangi bir iş edinmiş veya kendi işini kurmuş fakat işbaşı yapmak için bir takım eksikliklerini tamamlamak üzere bekleyen kimselerden on beş gün içerisinde işbaşı yapabilecek konumda bulunanları da işsiz olarak nitelendirmektedir. O halde; bir kişinin işsiz olarak nitelendirilebilmesi için üç kriterin sağlanması gerekmektedir (Biçerli, 2011: 430).

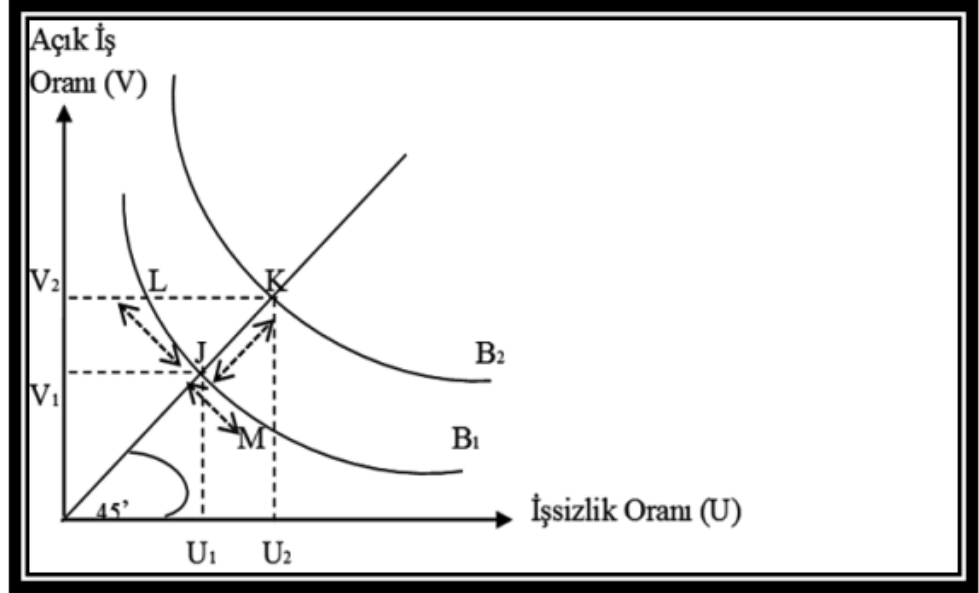
- İşsiz sayılacak kişinin işinin olmaması gerekmektedir.
- Kişi aktif olarak iş araması gerekmektedir.
- Kişiye iş yapma teklifinde bulunulduğunda zihinsel ve fiziksel olarak çalışabilir konumda olması gerekmektedir.

İşsizlik tanımını bu şekilde inceledikten sonra bunu göz önünde bulundurarak işsizlik oranını aşağıdaki formül yardımıyla hesaplamak mümkündür. (Biçerli, 2011 : 430)

$$İşsizlik Oranı = \frac{İşsizler}{İşgücü Arzı} \times 100 \quad \text{veya} \quad İşsizlik Oranı = \frac{İşsizler}{Çalışanlar + İşsizler} \times 100$$

Resmi istatistiklerde işsizlik oranının çeşitli yönlerden eksiklikler taşıdığı ve olumsuz hususları tam olarak yansıtmadığı bilinmektedir. Bunun iki nedeni vardır. Birince neden, işsizlik oranlarını daha yüksek olduğu ve buna bağlı olarak işsiz kişilerin bir kısmı iş bulmada ümidini keserek işgücü grubuna girmemeleri ve ikinci neden olarak bilinen ise, çalışan kişilerin bir kısmının part-time olarak çalışmalarınıdır. Bu iki durum formüldeki çalışma oranına katıldığı zaman daha yüksek çıkacağını göstermektedir.

İşsizlik türlerini birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Bu amaçla geliştirilen amaçların başında İngiliz Ekonomist William Beveridge'in geliştirdiği Beveridge Eğrisi gelmektedir.

Şekil 2: Beveridge Eğrisi
Kaynak: (Biçerli,2009: 431)

Şeklin dikey ekseninde görüldüğü üzere açık iş haddi (V) notasyonu ile gösterilirken; yatay ekseninde de işsizlik haddi (U) notasyonu ile yer aldığı görülmektedir. Şekilde de görüldüğü gibi açık işsizlik haddi ile işsizlik haddi arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. K ve J konumları açık iş sayısının işsizlik haddine eşit olduğu yani tam istihdam durumunu göstermektedir. Doğrunun üzerinde kalan kısımlarda yani L noktası işgücü talebi fazlası olduğunu, doğrunun altında bulunan alanlarda yani M noktasında emek arzı fazlası olduğunu gösterir. J noktasında U1 kadar işsizlik vardır. Bu durum doğal işsizliği verir. K noktasında ise U2 kadar işsizlik oranı olduğunu gösterir ve J noktasına göre tam istihdamda olmasına rağmen daha fazla işsizlik görülür.

B1 ve B2 noktaları ise işgücünün büyüme oranını gösterir. Göçlerin neden olmasıyla yada kadınların işgücüne katılımıyla işgücü büyüme gösterir ve B1'den B2'ye doğru bir kayma olur. Böylelikle açık iş oranı ve işsizlik oranı da eşit bir şekilde artış gösterir.

Konjoktürel işsizlikteki bir artış işsizliği artırırken açık işlerin azalmasına neden olacaktır. B1 üzerinde J noktasından M noktasına kayma buna örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan geçici veya yapısal işsizlikte bir artış söz konusu ise bu durumda hem açık işler hem de işsizlik artacaktır. B1 eğrisi üzerinde J noktasından B2 üzerindeki K noktasına kayma bu duruma bir örnektir (Biçerli,2011:466).

İşsizlikteki bir artış konjonktürel ve yapısal işsizliğin her ikisinden de kaynaklanabilir. Bu durum J noktasından N noktasına yatay hareketle gösterilmektedir. Böyle bir durum bir iş kolunda geniş çaplı bir işyeri kapanmaları olması ve ekonominin diğer sektörlerinde bu işsizliği giderecek ölçüde yeni iş açılmamasından kaynaklanabilir. Toplam talepteki bir artış bu şekildeki bir işsizliğin kısmen giderilmesini, firmaların işten çıkardıkları işçilerin bir kısmının tekrar işe çağırılmalarını sağlayabilir (Biçerli,2011:466).

1.3. İşsizliğin Nedenleri

İktisadi krizlerin varlığı, tarım sektöründe istihdamın azalması, modernleşme, tarımsal teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretimde verimliliğin artması. Bu nedenle insanlar göçü bir kurtuluş olarak görmeye başlamasına neden olmaktadır. (nüfusun yüzde yetmiş beşi kentlerde yaşamaktadır. Ancak kentler göçü kaldıracak alt yapıya hazır değil ise kentlerde varoşların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.)

- Nüfus artışının yaşanması
- Özelleştirmelerin artmış olması
- Örgütlenme faaliyetlerinin artış kaydetmesi
- Yabancı kaçak işçilerin çalıştırılması
- Kayıt dışı ekonominin varlığı
- Bürokrasinin karar birimlerini yatırım yapma hususunda caydırması
- İş yapmanın maliyetli olması
- Teknolojik gelişmelerin, işgücünün yerini almasıyla birlikte işsizlerin çoğalması
- İstihdam vergisinin olması

Hemen hemen tüm ekonomilerde önemli düzeyde ve süratle ekonomik ve yapısal dönüşüm sürecinin yaşandığı görülmektedir. Bu dönüşüm sürecinin ana merkezlerinden biri küresel akımın varlığıdır. Küresel akımın etkilerini kırmak veya düşürmek için emek piyasalarının modernleştirilerek geliştirilmesi gerekmektedir. Teknolojide meydana gelen gelişmeler ve bilgi toplumuna geçiş evresinin yaşanması, üretim şeklinin ve istihdamın direkt etkilendiği görülmektedir. Bu dönüşüm süreci emek piyasasının arzu ettiği beceriye sahip olmayan kimseleri işsiz bırakmaktadır. Bu bağlamda söz konusu sürece ayak uyduramayan ülkelerde işsizlik, yapısal bir sorun haline gelmekte ve işsiz kimselerin işsiz kalma süreleri uzamaktadır (Ertuğrul, 2012).

Gelişmiş ekonomilerde genelde talep eksikliğinden kaynaklanan işsizlik sorunu, az gelişmekte olan ekonomilerde daha çok, yeteri düzeyde işyeri bulunmamasından veya işyeri kapasitesinin düşük olmasında kaynaklanmaktadır (Ertuğrul, 2012).

Gelişmekte olan ekonomilerde işsizlik problemi daha fazla tarım yoğun ülkeden hizmet ve sanayi yoğun ülkeye geçişin meydana getirdiği değişmelerin bir çıktısı olarak ortaya çıkmaktadır. Bir ekonomide nüfus artışı ve tarımsal işgücü göçü, tarım dışında yüksek oranda istihdam oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. İstihdam ise istihdam kapasitesinin yeterli ve düzenli ölçüde yükselmesine, yani yatırımlara bağlı olduğu düşünülmektedir (TÜSİAD, 2004: 16).

Ayrıca (Ören, 2011: 61);

- Nüfus artış hızı ile istihdam alanları açma arasındaki paradoks,
- Eğitim sisteminin plansız ve yapılacak işlerle arasındaki uyumsuzluk,
- Asgari ücretin tüm bölgelerde aynı olması, bölgelerin yapısal özelliklerine göre ayırım yapılmaması,
- Teşvik kredilerinin verilmesinde planlamanın ve kontrolün istenilen düzeyde yapılmaması,

- İşletmelerin iş yükü fazlalıklarını yeni kişileri istihdam etmek yerine mevcut çalışanların çalışma saatlerinde artış yaparak gidermek istemesi,
- Teknolojinin yoğunlaştığı işletmelerde çalışan kişilerin sayısında azalmaları olması,
- Devletin mahrumiyet bölgelerine direkt yatırım yapmaması,
- Piyasa hakkında bilgilendirmelerin yeterli, net ve şeffaf olmaması,
- Küresel, bölgesel ve ulusal krizlerin olması,
- Teknolojik ilerlemelere kayıtsız kalmak ve uyum sağlayamamak,
- Üretilenden fazla tüketmek,
- Tabii afetler,
- İş beğenmeme, Kaflarında belirledikleri ücretler haricinde çalışmama,
- Özelleştirme ve taşeronlaştırma faaliyetleri,
- Emekliliğin teşvik edilmemesi, emeklilik yaşının artırılması,
- İş ve meslek kazaları,
- Yurtiçi ve yurtdışı göç hareketleri genel olarak işsizliğe sebep olmaktadır.

İşsizliğe sebep olan tüm etmenlere zamanında önleme politikaları alınmış olursa kötü sonuçlar elde edilmez. Son yıllarda aktif istihdam politikaları bu yönde iyi sonuçlar elde etmiştir. Çünkü insanlara öncelikle vasıf kazandırılarak daha sonra iş imkanları sağlayıp iş alanlarını genişletip iş gücünün artmasında etkili olmuştur. Bu şekilde önlemler alınmadığı takdirde işsiz kalan insanlar daha farklı alanlara yönelerek ülkenin sosyal kültürel alanlarında bozulmalara neden olurlar. Şöyle ki; suç işleme, intihar etme, psikolojik sorunlar yaşama gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Ve özellikle gençlerde kötü alışkanlıkların oluşmasında kötü etki eder. Ama tüm bunları engellemek için özellikle batı ülkelerinde işsizlik sigortası uygulaması işsizlik psikolojini engellemektedir. Bu etki genelde kısa vadeli olur ve uzun vadeli ise aktif istihdam politikaları devreye girer. Sonuç olarak işsizlik insanları ekonomik etkilemekte ve bu da psikolojik sosyal bozulmalara neden olmaktadır

1.4. İşsizliğin Sınıflandırılması

İşsizlik, yapısı gereği değişim gösterebilmektedir. İşsizliğin yapısındaki bu değişimler; cinsiyet, etnik köken, yaş ve eğitim gibi çeşitli guruplara ayrılabilmeğe mümkündür. Bunun yanında coğrafi yapısı, meslek ve süre yönünden de farklılıklar gösterebilmektedir.

1.4.1. İşsizliğin Sürelerine Göre Sınıflandırılması

Sürelerine göre çok kısa süreli ve uzun süreli işsizlik türlerinden bahsedilmektedir.

1.4.1.1. Geçici İşsizlik (Çok Kısa Süreli İşsizlik)

Geçici işsizlik, işçilerin kısa süreliğine kendi istekleriyle işten ayrılıp daha iyi bir ücrette çalışmak için iş aradıkları süreyi ve ilk defa iş arayan kişileri ele alır.

Geçici işsizliğin sebepleri ise şu şekildedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 38);

- İlk defa iş arayanlar ve hali hazırda bir işi olup çalışma koşullarının ve ücret düzeyinin daha iyi olması için başka bir işe girmek için işten ayrılanlar,
- İş arayanlarla mevcut işleri eşleştirme ve buluşturma sorunları,
- Emek piyasasındaki bilgi yetersizliği, organizasyon ve akışkanlık sorunlarıdır.

1.4.1.2. Sürekli İşsizlik (Uzun Süreli İşsizlik)

Sürekli işsizlik, on iki ay ya da daha fazla zaman işsiz kalınması durumunu ifade etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde, iş bölümü ve uzmanlaşmanın etkin kullanılmasından dolayı daha çok talep yetersizliğinden kaynaklanan açık ve kısa süreli işsizliğin yaşandığı görülmektedir. Ancak gelişmekte olan ekonomilerde konjonktürel ve yapısal faktörlerden dolayı daha uzun süreli açık ve gizli işsizlik yaşandığı görülmektedir. Bu durumun yanı sıra, küresel ekonomik yapı içerisinde rekabet halinde olan ekonomiler, üretimde verimliliklerini arttırarak kantitatif ve

kalitatif bir biçimde üretimlerini gerçekleştirerek gelişmekte olan rakip ekonomilerde işsizlik sorununa zemin hazırlayabilmektedirler. Bu şartların gelişmekte olan ekonomilerin; sermaye kıtlığı, yoksulluk ve şeffaf olmayan emek piyasasının yapısıyla birleşmesi neticesinde mevcut olan konjonktürel işsizliğin konumu yapısal, açık ve uzun zamanlı bir karakter kazanabildiği görülmektedir. Bu durumun en açık örneği 1929 dünya ekonomik buhranı ile ortaya çıkan sürekli ve yaygın işsizlik, birçok ülkenin makroekonomik yapısında yaygınlık ve süreklilik gösteren, sürekli durgunluk olarak da tanımlanan iktisadi resesyon, dönemiyle uzun bir dönem kitlelerin işsiz ve de gelirsiz kalmasına neden olmuştur (Teber,2014:5).

1.4.2. Çalışma İsteğine Göre İşsizliğin Sınıflandırılması

Bu kısımda iradi ve iradi dışı işsizlik hakkında bilgi verilmektedir.

1.4.2.1. İradi İşsizlik (Gönüllü İşsizlik)

İradi işsizlik, cari ücret düzeyine ve çalışma koşullarına razı geldikleri takdirde, herhangi bir işi bulması mümkün olan emekçilerin, iş yapmayı istemediklerinden ötürü işsiz kalmalarını ifade etmektedir (Şimşek ve Aydın,2002: 118). Burada işsiz kalan kişiler, aile gelir talebinin şiddetli olmaması, çalışma güdüsünün zayıf olması v.b. sosyal nedenlerden dolayı isteyerek işsiz durumuna düşen kişilerdir. Gönüllü olarak da işsiz kalmayı tercih eden birisi işsiz sayılmaktadır.

İradi işsizlikte, işçiler belli bir ücret haddinden iş bulsalar bile, daha iyi ücret sağlayacak bir iş araştırabilmek için işsiz kalmayı tercih edebilirler. İşçi burada belli bir ücret hedefleyerek iş araştırmaya başlamıştır. Kendisine teklif edilen ücret, hedeflediği ücretten fazla ise işi kabul edecek, az ise iş arama sürecine devam edecektir. Eğer bu süreç uzarsa, işçinin hedeflediği ücret düzeyi bir zaman sonra düşecektir. Yani beklenen süre ile işçinin hedeflediği ücret arasında ters ilişki vardır (Yıldırım ve diğerleri, 2012: 363).

İradi işsizliğin bir türü de bekleme, işsizliği ya da spekülatif işsizliktir (Yıldırım ve diğerleri, 2012: 363). Spekülatif işsizlikte işçi, istemediği reel ücret düzeyinin marjinal faydasının, iş yapmadığı zamanının marjinal faydasından daha düşük

olduğunu düşünmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise daha iyi şartlarda bir iş bulmayı ümit etmektedir. Sonuç olarak iradi işsizlik, kişilerin piyasadaki ücreti kabul etmelerine rağmen ya keyfi olarak yada gelire ihtiyaçları olmadığı için çalışmamayı tercih etmeleridir.

1.4.2.2. İrade Dışı İşsizlik (Gönülsüz İşsizlik)

Ekonomilerde yetişkinlerin bir bölümünün, mevcut çalışma şartlarında ve cari ücret seviyesinde iş yapmaya ikna olmalarına karşın ancak iş bulamamaları durumunda ortaya çıkan işsizliğe irade dışı işsizlik denmektedir. Bu şekildeki işsizler, cari ücret seviyesi altında iş yapmaya razı olmaları durumunda iş bulabilmektedirler. Ancak bu şekilde iş bulduklarında iş yapmakta olan kimselerin işlerini ellerinden aldıklarından ötürü, söz konusu ekonomide mevcut olan işsizlik sorunun ortadan kalkmamakta yalnızca işsiz olan kimselerin değişmesine neden olmaktadır (Dinler,2009: 481).

Klasik iktisatçılar gayri iradi işsizliği kabul etmemektedirler. Onlara göre işsizlik iradidir. Piyasa tam istihdam seviyesinde olduğundan herkes cari ücretler seviyesinden iş bulabilmektedirler. İşsiz olanlar ise kendileri çalışmak istemediklerinden dolayı işsiz kalmaktadırlar. Gayri iradi işsizlik Keynes tarafından ileri sürülen bir işsizliktir. Keynes'e göre talep yetersizliğinden dolayı kişiler cari ücret düzeyinde çalışmak istemelerine rağmen iş bulamamaktadırlar.

1.4.3. İstihdam Fonksiyonlarına Göre İşsizlik

Bu kısımda gizli ve açık işsizlik kavramlarından bahsedilmektedir.

1.4.3.1. Zîmnî İşsizlik (Örtülü İşsizlik)

Kimi insanlar iş yapıyor gibi görünmektedirler. Ancak istihdam faaliyetlerine olumlu bir katkıları olduğu söylenememektedir. Genelde iktisadî açıdan az gelişmiş ekonomilerde sık rastlanan örtülü işsizliğin marjinal verimliliği sıfır veya sıfırın altında bulunan emekçilerin durumu olarak nitelendirmek mümkündür. Zaim'e göre, gizli işsizlik, teknik açıdan bir değişim olmaksızın, istihsal kapasitesine göre yüksek rakamlardaki işçinin çalıştırıldığı bir durumu izah etmektedir. Başka bir ifadeyle; iş

yapıyor gibi görünen ancak iş yaptığı işte ekonomik hasılaya bir katkısı olmayan kimselerin durumunu ya da düşük verimle iş yapmasını izah etmektedir.

Gizli işsizlik, bir kimsenin görünürde çalışıyor gibi olmasına rağmen ancak gerçekte üretime herhangi bir katkısının bulunmaması durumuna denmektedir (Yıldırım vd, 2012: 350). Genelde bu tür bir işsizliğin ortaya çıkmasındaki en büyük etkenlerin başında; ekonomideki sermaye kıtlığının bulunması, sermayenin organize edilememiş olması, talep yetersizliği ve yapısal sorunların olmasıdır. Bu tür işsizlik özellikle az gelişmiş ülkelerde kırsal alanlarda ve kamu sektöründe görülmektedir (Ersel, 1999: 17). Bu durum ise, bu ülkelerin ekonomideki üretim ve refah artışını olumsuz etkilemektedir.

Gizli işsizlikte verimli çalışmama ya da aşırı istihdam durumları ortaya çıkabilir. Buna somut bir örnek vermek gerekirse; bir inşaat sektöründe 15 kişi çalışıyor ve bir duvarı 3günde ördüklerini varsayalım. İşletmede herhangi bir teknolojik değişim olmadan bu 15 çalışandan 5 kişisi işten ayrılmış olsun. Geriye kalan 10 işçi aynı işi yine aynı günde bitiriyor ve hatta daha fazlasını yaptıkları görüldüğü durumda gizli işsizlikten bahsedilebilir. İşten ayrılan 5 kişi aslında çalışıyor görünmelerine rağmen verimli olmadıklarından dolayı gizli işsiz sayılır.

1.4.3.2. Açık İşsizlik

Açık işsizlik, iş yapma gücünde olan ve piyasada cari ücretler seviyesinde bir ücrete razı olup iş bulamayanların toplamını oluşturmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007: 33). Yani iş arayıp ta iş bulamama durumu söz konusudur. Bir kimsenin para kazanmak ya da ihtiyaçlarını gidermek üzere çalışacağı bir işin olmamasıdır.

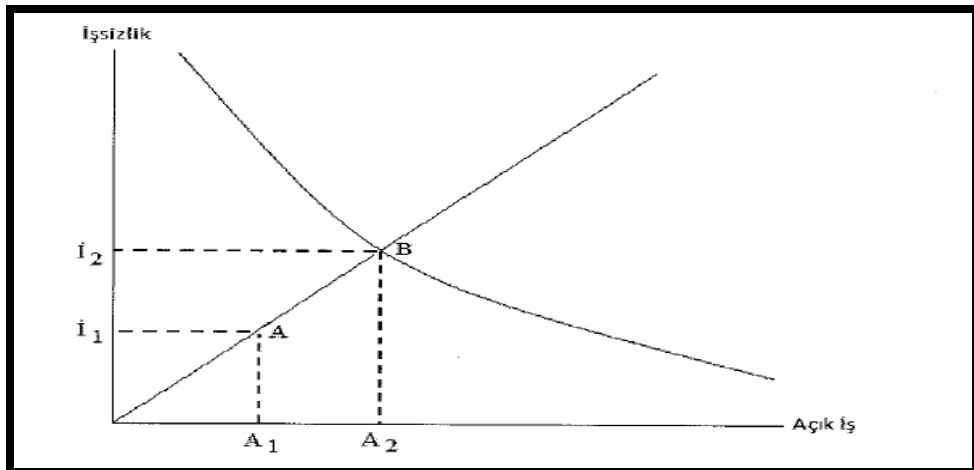
İş yapma arzusu ve gücüne sahip bulunan kimselerin açık işsizlik gurubuna dahil edilebilmesi için, aynı zamanda cari ücret düzeyini, kanun ya da o bölgedeki gelenek ve göreneklere göre belirlenmiş olan günlük iş yapma saatlerinde iş yapmayı kabullendikleri halde herhangi bir işi elde edememiş olmaları gerekmektedir. Örneği cari ücret düzeyinden 40 TL ve kanunla belirlenmiş olan günlük iş yapma zamanının 10 saat olduğu bir çalışma şeklini ele aldığımızı varsayalım. Bu durumda işçi eğer bu

şartları onayladığı takdirde işsiz kalmış ise bu kimse açık işsiz sayılabilmektedir. Aksine cari ücret düzeyini beğenmeyip 50 TL talebinde ya da günlük 10 saat iş yapma zamanının fazla olduğunu düşünüp 8 saat iş yapma talebinde bulunan bu kişinin işsiz kalmış olması açık işsizlik sayılmamaktadır (Bocutoğlu, 2011:72).

1.4.3.2.1. Arızı İşsizlik (Friksiyonel)

Friksiyonel işsizlik iş gücü piyasasındaki olağan hareketlilikten kaynaklanır. Geçici işsizlik; bir ekonomide emek talep ve arzı arasında dengenin sağlanması durumunda bile emek sahiplerinin kısa dönemli yer değiştirmesinden kaynaklanan bir işsizlik çeşididir. Kısa dönemli yer değiştirme yani emeğin mobilitesi, bir açıdan sağlıklı işleyen bir ekonomide gösterge niteliği taşımaktadır. Ekonomi, tam istihdam denge düzeyinde olsa dahi bu şekildeki bir işsizliğin bertaraf edilmesinin mümkün olmadığı düşünülmektedir (Yıldırım vd, 2008: 356). Bir ekonomide farklı nedenlerden ötürü işinden ayrılmış ve yeni iş aramakta olan ya da ilk defa iş piyasasına girip iş yapan kimselerin her zaman bulunması hali friksiyonel işsizlik olarak ifade edilmektedir (Şimşek ve Aydın, 2002: 119).

Arızı işsizlik işletmelerde iş devrinin yüksek olmasına eş değer artış ya da azalış göstererek nerede ve hangi ücret düzeyinde açık iş olduğuna rahatlıkla ulaşma imkanı varsa geçici işsizlik düşük, tersi durumda yani nerede ve hangi ücret düzeyinde açık iş olduğuna rahatlıkla ulaşılamıyorsa arızı işsizlik yüksek olmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007, 38).

Şekil 3: Arızı İşsizlik

Kaynak: (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007)

Şekil 3'te görüldüğü üzere A ve B konumları gibi açık işin ve işsizliğin birbirine yakın olduğu ve yapısal bir sorunun da bulunmadığı bu tür işsizliğe arızı işsizlik denir. Çünkü açık iş bulunduğu halde işsizler burada çalışmamakta ve daha iyi bir ücrette çalışabilecekleri işi arama halindedirler. Ama iyi bir ücret verdiği halde hala açık iş olan durumlarda ise yapısal işsizlik söz konusudur. Bu nedenle arızî olan bir işsizlik türü yapısal bir işsizliğe dönüşmediği sürece, söz konusu ekonomik yapı herhangi bir sorunla karşılaşmamaktadır.

1.4.3.2.2. Yapısal İşsizlik

Ekonomide bazı zamanlarda ekonomik değişimler meydana gelmekte ve bu değişimler işsizliğe neden olmaktadır. Şöyle ki: mallara dair talebin değişmesi sonucunda emek talebinin yapısının da değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda iş gücünün, yeni duruma entegrasyonunun sağlanmasına kadar geçen sürede meydana gelen işsizliğe yapısal işsizlik denmektedir.

Bir diğer ifadeyle yapısal işsizlik gelişmekte olan ülkelerde üretim kapasitesinin nüfus karşısında sınırlı kalması nedeniyle oluşan bir işsizlik türüdür (Serter, 1993: 13). Aynı zamanda bir ülkedeki sosyo-kültürel, iktisadi düzenin yapısında meydana gelen değişiklikler ve teknolojik ilerlemeler neticesinde oluşan işsizlik yapısal işsizliktir. Yani kültürel değişiklikler neticesinde bazı mallara olan talebin artması veya azalması o sektörde bir işgücü talep fazlasına veya işgücü daralmasına ve neticesinde de yapısal işsizliğe sebep olmaktadır. Yine aynı şekilde teknolojik değişime gidilip el işi dokuma işinden makine dokuma işine kayılması sebebiyle ortaya çıkabilecek işsizlik yapısal işsizliktir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 33).

Örneğin; X ülkesi ihtiyaç duyduğu emek talebini daha az maliyetle karşılıyorken, herhangi bir Y ülkesi X ülkesi ile kıyaslandığında emek talebi düşük ve maliyetlidir. Bu nedenle X ülkesinde emek talebi yüksek olmasından dolayı daha az maliyetle X ülkesinde yeni bir iş alanı oluşturabilir.

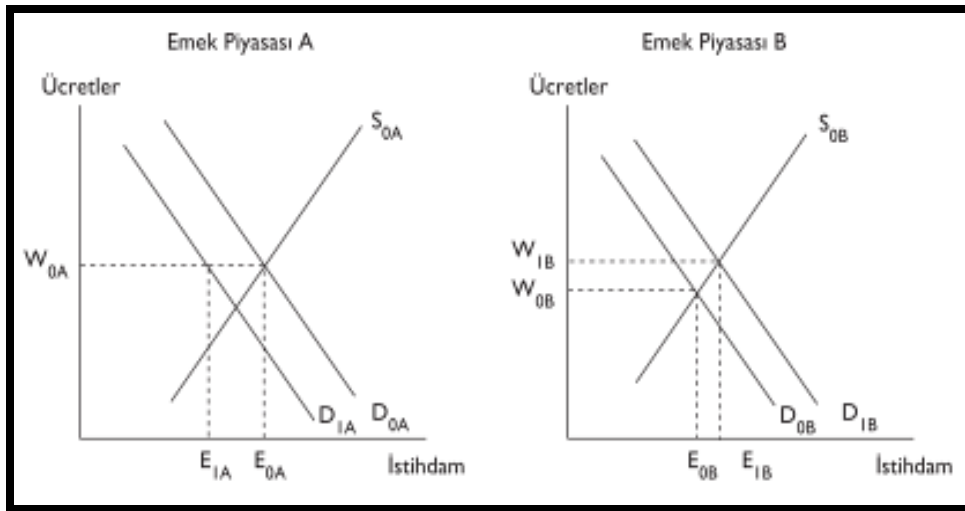
Yapısal işsizliğin belli başlı iki sebebi mevcuttur. Bunlar; Açık işler ile iş arayanlar arasında oluşan vasıf uyumsuzluğu yapısal işsizliğin en önemli nedenidir. Ekonomiler açısından da önemi büyüktür. Çünkü açık işlerin gerektirdiği vasıfların

emek arzında bulunan kişilerde olmaması iş bilmemezlik nedeniyle oluşabilecek bir yapısal işsizliktir. Örneğin teknoloji yoğun işletmelerde çalışması için aranan işgücünün teknolojik makine ve alet kullanabilme yeteneği e başta istenen bir özelliktir. Yani belirli düzeyde vasıflı olması istenmektedir. Vasıfsızlık nedeniyle işsizlik geçici çözümlerle giderilemeyecek bir işsizliktir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 35).

Yapısal işsizliğin ikinci nedeni ise açık işler ile iş arayanların coğrafi olarak uyumsuzluğudur. Kişiler bazı sebeplerden dolayı doğdukları ve hayatlarını geçirdikleri yerlerde iş arayıp işe girme eğiliminde olmaktadır. Bu sebeple meydana gelebilecek bir işsizlik yapısal işsizlik olmaktadır (Biçerli, 2000: 441).

Sonuç olarak; emek talebindeki değişimin hızı yükseldikçe ve iş gücünün bu değişimlere uyum sağlama hızı azaldıkça yapısal işsizlik oluşur. Bu durumu engellemek için iş gücünün yapısı değişmeli ve emek talebine cevap vermelidir.

Yapısal işsizliği şekil yardımıyla incelersek;

Şekil 4: Yapısal İşsizlik
Kaynak: (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 207)

Başlangıçta Emek Piyasası A ve Emek Piyasası B piyasalarında ücretin W_0 istihdamın ise E_0 olduğunu varsayalım. B piyasasına talep artarken (D_0 'dan D_1 'e), A piyasasındaki talep azalmış olsun (D_0 'dan D_1 'e). B piyasasında ücretler artma yönünde esnek olduğundan ücret W_1 'e yükselirken, A piyasasında ücret azalma

yönünde esnek değilse $E_0 - E_1$ kadar işsizlik meydana gelir. İşsiz kalan A piyasası işçileri B piyasasına geçiş yapamayacakları için ‘‘yapısal işsizlik’’ meydana gelir.

Şekilde görüldüğü gibi, talep eğrileri sırasıyla D_{0A} ve D_{0B} dir. Her iki piyasada ücretler W_0 ve istihdam E_0 dir. B piyasasında ürünlerin ucuzlaması sonucu, o ürünlere olan talebin arttığını, A piyasasında ise, piyasanın dış rekabete açılması nedeniyle, A piyasasına olan talebin azaldığını varsayalım. Bu durumda B piyasasına olan talep eğrisi sağa kayarken A piyasası talep eğrisi sola kayacaktır (Gündoğan ve Biçerli,2004: 207).

B piyasasında ücretler artma yönünde esnek olduğundan, belirli bir zaman sonra ücretler W_0 'dan W_1 'e yükselecek, istihdamda buna bağlı olarak E_0 'dan E_1 'e yükselecektir. Diğer taraftan A piyasasında ücretler azalma yönünde esnek olmadığı için bu durumda istihdam E_0 'dan E_1 'e azalacaktır. İşsiz kalan $E_0 - E_1$ kadar A piyasası işçisi iş piyasasında başka iş bulamazlarsa yapısal işsizlik meydana gelecektir.

A piyasasında çalışanlar maliyetsiz bir biçimde B piyasası olmuş olsalardı, bu işsizlerin söz konusu piyasaya geçişleri ile işsizlik giderilirdi. Ama ilave emek için eğitim alması gerekirse bunun içinde maliyet gerekir.

1.4.3.2.2.1. Mesleki Yapısal İşsizlik

Mesleki açıdan yapısal işsizlik, herhangi bir iş arayanın mesleki becerisi ile ekonomide mevcut bulunan açık işlerin uyum içerisinde olmadığı bir durumu ifade etmektedir. Kimi iktisatçılar yapısal işsizliği teknolojik işsizlik olarak da nitelendirmektedirler. Burada terimlerden daha anlama bakılır. Burada anlatılmak istenen yapısal işsizliğin bir ekonomik sistemin yapısında meydana gelen değişmelerden ötürü ortaya çıkan işsizliğin varlığıdır. Yani at arabasının yerine motorlu taşıt kullanmamız ya da mektup yerine telefon kullanmamız örnek olarak verilebilir.

Küçük yerleşim yerlerinde fabrika sektörüne geçilmesi yapısal işsizliği doğurur. Mesela küçük bakkallar yerine süper marketlerin açılması ya da küçük terzilerin

yerine giyim imalathanelerinin açılması gibi örnekler verilebilir. Böylece küçük yerleşim yerlerinde kişilerin işsiz olmalarına neden olmaktadır. İşlerini kaybeden bu kimselerden gençlerin yeniden iş bulma olanağı yaşça ileri olanlara kıyasla daha kolay olmaktadır. Bu nedenle yaşı ileri olan işsizlerin devletin desteğine ihtiyaçları bulunmaktadır (Zaim, 1997: 188-189).

Ergür (2010), yapısal işsizlik dendiğinde akla ilk gelenin nitelik eksikliğinden ötürü işsizliğin oluştuğunu belirtmiştir. Bu dergide aslında anlatmak istediği asıl ihtiyaç duyulan mesleklerden çok popüler mesleklerin tercih edilmesidir. Yani artık piyasanın ihtiyaç duyduğu mesleklerden daha çok kişinin zevk ve tercihinine göre ya da daha çok gelir sağlayan mesleklere yığılmaların olmasıdır. Ve bu popüler meslekler dışında çalışanlar da bir süre sonra “Acaba yanlış mı yapıyorum?” diye düşünmeye başlamışlardır. Kişilerin zevk ve tercihinine göre mesleklerini seçmeleri beraberinde bir süre sonra buldukları işten hoşnut olmadıklarını göstermiştir. Bu durumda iş gücü piyasasında arz talep dengesizliğine ve eğitilmiş insanların işsiz kalmalarına sebep olmuştur (Ergür,2010: 21).

1.4.3.2.2.2. Coğrafi Yapısal İşsizlik

Bir ekonomide iş arayan kimsenin yaşadığı yerde sahip olduğu meslek dalında herhangi bir iş bulamaması durumunu ifade eden işsizlik çeşidine coğrafi işsizlik denmektedir. Genelde coğrafi işsizlik göçe neden olmaktadır. Coğrafi faktörlerden ötürü ortaya çıkan yapısal işsizlik türünde iş arayan kimselerin kilometrelerce uzakta bulunan açık işler hakkında bilgi sahibi olmadığı düşünülmektedir. Göçün maddi ve manevi açıdan maliyeti bulunmaktadır. Göç etmeden ortaya çıkabilecek parasal maliyetlerin yanında, uzak bölgelere göç etmenin yakın çevreye uzak kalma gibi bir takım manevi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Biçerli, 2009: 450).

Bazı ekonomiler emek arzı üzerinde etki bırakabilmek için coğrafi alışkanlıkları finanse etmektedirler. Bu amaç doğrultusunda siyasi otoriteler iş bulabilmek için konumunu değiştiren kimselerin göç maliyetlerini karşıladıkları görülmektedir (Tokol, 2000: 109). Ancak çarpık kentleşmeye neden olmamak için göç hususunda siyasi otoritelerin tutarlı ve etkin bir politikası olması gerekmektedir.

Sonuç olarak, coğrafi yapısal işsizliğin düşürülebilmesi için ekonominin hangi bölgelerine hangi yatırımların yapılması gerektiği tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bağlam coğrafi farklılıkları bertaraf edecek yatırımların yapılması teşvik edilmesi gerekmektedir.

1.4.3.2.3. Teknolojik İşsizlik

Dünyamız her geçen gün gelişmekte ve değişmektedir. Bu gelişmelerin kuşkusuz en önemlisi teknolojik ilerlemelerdir. Teknolojik ilerlemelerden etkilenmeyen sektör yoktur. Çünkü her işletme üretim kapasitesini artırıp karını maksimize etme çabası ve çalışması içindedir. Teknolojik makineler işletmelerin üretim kapasitesini hem artırmakta hem de zaman tasarrufu sağlamaktadır. Bu sebeplerden dolayı işletmeler teknolojiyle üretimlerini ve hizmetlerini yenilemekte ve geliştirmektedirler. Fakat teknolojik gelişmeler insan gücünün yerine geçmekte ve neticesinde de bazı kişilerin işten çıkarılmasına sebep olmaktadır. İşte teknoloji sebebiyle oluşan bu işsizlik durumuna teknolojik işsizlik denir. Karl Marx teknolojik işsizliğin devamlı olduğunu ve emeğin yerini aldığını iddia etmektedir. Fakat bu konu üzerine çalışmaları olan bazı bilim adamları da teknolojinin kısa vadede işsizliğe yol açtığını kabul etmekte ancak uzun vadede yeni iş kollarına sebep olacağından dolayı kısa vadede oluşacak işsizliğin uzun vadede oluşacak istihdam alanlarıyla ortadan kaldırılacağını söylemektedirler (Zaim, 1997: 52).

Sanayileşmiş ekonomilerde daha çok sanayi dallarında, gelişmekte olan ekonomilerde ise daha çok tarım alanında etkisini gösteren bu durum, özellikle küçük sanat dalları ve zanaat biçiminde mesleklerde aleyhte bir rekabet durumu doğurabildiği düşünülmektedir.

Teknolojide meydana gelen değişim ve gelişmeler işverenlerin maliyetlerini düşürdüğü gibi, sendikal faaliyetlerin de sosyal tarafların karşılaşma oranını minimal düzeye indirmektedir. Bu durumun yanı sıra gizli işsizliğin de ortadan kaldırılma özelliğini kendisinde barındırması açısından da işverenlerce tercih edilmektedir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken önemli noktalardan biri, teknolojik gelişmenin ancak ekonomideki iktisadi büyüme hadlerinin sabit

kalmaması durumunda verimli bir gelişme olacaktır. Aksi takdirde yani teknolojik gelişim sonucu toplum fertlerinin önemli bir bölümünün işlerini kaybetmesi veya işsiz kalması, bununla beraber kişilerin alım gücü ve toplam talebin düşmesi ulusal hasılayı ve iktisadi büyümeyi olumsuz yönde etkilemesi, teknolojik gelişmenin ekonomiye kazandırdıklarının daha fazlasını kaybettirmesine neden olabilecektir (Teber,2014: 9).

1.4.3.2.4. Konjonktürel (Dönemsel) İşsizlik

Dönemsel işsizlik türü genelde talep yetersizliği işsizliği olarak da bilinmektedir. Bu bağlamda konjonktürel işsizlik, emek piyasasında yeteri düzeyde açık işin bulunmaması neticesinde meydana gelen işsizliğe denmektedir. İktisadi resesyondan dolayı mallara ve hizmetlere olan talebin azalması ile birlikte işçilerin işten çıkarılması devamında görülecek durumlardır (Lordoğlu ve Özkaplan,2003: 397).

Ekonominin tam istihdam düzeyi dengesine yaklaştığı bir durumda, yatırımların arttığı ve sermaye verimliliğinde bir artış kaydedildiği, bunun yanında para değerinin istikrar kazandığı, tasarruf ve tüketim hacimlerinin genişlediği zamanlara yüksek konjonktür denilmektedir. Ancak üretim faktörlerinde bir daralma yaşandığı, yatırımların temel dinamiğini oluşturan kredi taleplerinde bir azalmanın görülmesi ve para istikrarının bozulmalarının görüldüğü dönemlere de ise alçak konjonktür dönemleri denmektedir.

Konjonktürel işsizlik, özellikle sanayileşmiş ülkelerde görülen bir işsizliktir. Toplam talep yetersizliğinin ve mal fazlalığının üretim ve yatırımları daraltması sebebiyle istihdam oluşturmada kısıtlamaların olduğu geçici bir işsizlik türüdür (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 397).

Konjonktürel işsizliğe kriz dönemlerinde daha çok rastlanmaktadır. Örneğin Türkiye'nin makroekonomik ve politik yapısı, eğitim seviyesi, bürokrasisinin kapasitesi, değer yargıları gibi etmenler krizlerden çok fazla etkilendiği görülmektedir ve talep yetersizliği oluşmaktadır. Bu durumda malların elde kalmasına ve istihdam ortamının daralmasına neden olur. Özellikle 1929 buhranında, 1974 petrol krizinde ve 2008 ekonomik krizinde konjonktürel işsizliğe rastlanmıştır.

Ve ülkemizde 2008 krizinden etkilenerek bu işsizlik türünü yaşamıştır. Burada asıl önemli olan devletin bu işsizlik türlerine önlemler alarak kalıcılıklarına engel olmasıdır.

Netice itibariyle, dönemsel işsizliğe neden olan faktörler aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

- Ekonomide depresyonun yaşandığı dönemlerinde mal stoklarında bir yükseliş ve üretim düzeyinde bir daralmanın görülmesi
- Ekonomi içerisinde üretilen çıktıların büyük bir bölümünün dış piyasalara konu edilmesi
- Savaş ve petrol şoklarının girdi fiyatları üzerinde oluşturduğu enflasyonist baskı
- Ham madde ihraç eden gelişmekte olan ekonomilere konjonktürün de ihraç edilmesi
- Konjonktüründe arttığı refah dönemlerinde artan gelirlerin yatırımlardan ziyade yastık altı denilen ittihâra (gömülemeye) yönelmesi olarak sayılabilmektedir.

Dönemsel işsizlik ile ekonominin genişleme ve daralma biçimindeki konjonktürel hareketleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Ekonominin genişleme konjonktüründe toplam talepte ve üretimde artışlar meydana gelmektedir. Bu artışlara bağlı olarak işsizlik haddi kademeli olarak düşmektedir. Diğer yandan ekonominin daralma dönemlerinde toplam talepte bir daralma görülmekte ve üretim olumsuz etkilenmektedir. Buna paralel olarak istihdamda bir daralma görülebilmektedir. Bu bağlamda işsizlik hadleri yükseleceği düşünülmektedir (Pekin,2007: 106).

1.4.3.2.5. Mevsimsel İşsizlik

İşsizlik türlerinden bir diğeri ise mevsimlik işsizliktir. Mevsimlik işsizlik, özellikle tarım, turizm ve inşaat sektörlerinde görülen ve mevsimsel farklılıklardan ortaya çıkan bir işsizlik türüdür (Zaim,1997: 139).

Bir diğer tanımda ise hava şartlarındaki veya mevsimlerdeki değişmeler sonucu malların sunum veya isteminde meydana gelen oldukça şiddetli azalmalar sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür (Ersel,1999: 18).

Bu tanımlardan yola çıkarak, mevsimlik işsizlik bazı sektörlerde (turizm, tarım, inşaat vs.) yılın belirli dönemlerinde bazı mallara olan talebin azalması veya sektörde verilen hizmetin belirli dönemlerde durması sebebiyle bir kısım işgücünün dönemsel olarak işten çıkartıldığı durumlarda mevsimlik işsizlik meydana gelir. Örneğin; yaz mevsiminde hizmet veren Antalya şehrindeki otellerin turistlerle dolması ama kışın turistlerin azalması ile o otelde çalışan işçilerin işten çıkarılması ya da tarım sektöründe mevsimlik üretilen sebze meyveye göre işçilerin işe alınıp ya da çıkarılmasıdır.

Mevsimsel işsizliğin ortaya çıkmasında iki ana etmen önem arz etmektedir. Bunlar;

1) İklim koşulları ve mevsim değişmeleri gibi üretimin arz yönünü etkileyen etmenler

2)Üretimi talep cephesinden etkileyerek mamul talebinin belirli mevsimlerde değişim göstermesine neden olması.

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı gibi kalkınmakta olan ülkelerdeki mevsimlik işsizlik genellikle üretimin talep yönüne etki eden nedenlerden değil, hava şartları ve mevsim değişmelerinin üretimin arz yönüne etki etmesiyle ortaya çıkmaktadır (Lordoğlu ve Özkaplan,2003: 387).

1.4.3.2.6. Doğal İşsizlik

Emek piyasalarının doğal gidişatına bağlı olarak bir ekonomide işsizliğin tamamıyla ortadan kaldırılması mümkün görülmemektedir. Hemen hemen tüm ekonomilerde, bulunması normal kabul edilen bir doğal işsizlik miktarı mevcuttur. Doğal işsizlik friksiyonel işsizlik ve yapısal işsizliğin toplamından oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir ekonomide uzun dönemli minimum düzeyde var olan işsizlik oranını, doğal işsizlik temsil etmektedir (Berber,2013: 60-61).

Genel itibariyle doğal işsizlik haddinin yüzde dört ile yüzde altı aralığında bir değer alabileceği düşünülmektedir. Doğal işsizlik haddi dışında kalan iş arayan tüm işsizlerin, herhangi bir iş elde etmesi durumunda söz konusu ekonominin tam istihdam düzeyi dengesinin yakaladığı söylemek mümkündür. Bu nedenden ötürü doğal işsizlik haddi, tam istihdam haddi olarak da ifade edilmektedir.

Son zamanlarda doğal işsizlik haddi yerine NAIRU kavramı ikâme edilmektedir. Enflasyonu hızlandırmayan işsizlik anlamına gelen NAIRU, bir üst paragrafta da ifade edildiği gibi friksiyonel işsizlik ve yapısal işsizliğin toplamından ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yüksek istihdam seviyesine varmış ülkelerde dahi sürekli NAIRU'nun varlığı neticesinde önemli miktarda işsiz olabilmesi sebebiyle doğal işsizlik haddinin sıfır olamamaktadır. Ülkelerin düşük işsizlik hadlerini yakalama çabaları neticesinde enflasyonist baskının hız kazanmasına neden olmaktadır. Düşük bir işsizlik haddine ulaşılması neticesinde enflasyon bir anda hızlanabilmektedir. Bu nedenle doğal işsizlik haddi bir ekonomide enflasyon oranlarının kabul edilmesi güç bir orana yükselme riskini kapsamayan minimal işsizlik haddinin olduğu ifade edilmektedir. (Yıldırım ve Özer,2006: 372).

1.5. İşsizliğin Maliyeti

İşsizlik sorunsalı, gelişmiş ve gelişmekte olan hemen hemen tüm ekonomiler için ciddi problem teşkil etmektedir. Bu bağlamda işsizlik hadlerinin düşürülmesi gerektiği ve bir sorun olarak algılanmasındaki yegâne güç; işsizliğin makroekonomik yapıya, aileye ve kişilere çeşitli maliyetler yüklediği inancı yatmaktadır. İşsizlik sorununun, toplumlar nezdindeki maliyeti, sosyal maliyet olarak ifade edilmekte ve genel makroekonomik yapı üzerindeki maliyetinin de ekonomik maliyet, olmak üzere işsizliğin iki farklı maliyeti söz konusudur.

Bir ekonomide herhangi bir işi bulunmayan sosyal statülerinde oluşan zayıflıklar veya sosyal statülerin ortadan kalkması işsizliğin sosyal maliyeti olarak nitelendirilmektedir. İş ve gelir sahibi bulunmayan kimselerin refah seviyelerinin düşmesi, yakın çevrelerinin olmaması veya yakın çevrelerini kaybetmeleri, işsiz olan kimsenin kendisine değer verilmemesi veya kendilerini değersiz hissetmeleri gibi

birtakım negatiflikler doğrudan işsizliğin sosyal maliyetidir denebilmektedir. Bununla beraber istihdam azalışına paralel olarak kapkaç, hırsızlık, alkol, fuhuş gibi birtakım dolaylı yasa dışı işlerin ortaya çıkması, işsizliğin dolaylı sosyal maliyeti olarak kabul edilmektedir. Ekonomiler sosyal maliyetlerinin minimal düzeye indirmek amacıyla işsizlik sigortası politikaları icra etmektedir (Berber, 2013: 64).

İşsizliğin iktisadi maliyeti, kaynaklardan tam olarak yararlanamaması sebebiyle hasıla miktarlarının istenilenden düşük olmasını ifade etmektedir. İşsizliğin iktisadi maliyeti çıktı boşluğu yani GSYİH ile ölçülmektedir.

Üretim kaynaklarının tümünün istihdam edilmesi halinde varılabilecek maksimum üretim seviyesine potansiyel hasıla denmektedir. Potansiyel hasıla durumunda ekonomi, tam istihdam düzeyi dengesinde bulunduğu varsayıldığından bu kavram tam istihdam hasılayı veya işsizlik haddinin NAUIRU eşit olduğu durumdaki hasıla düzeyi olduğundan, doğal hasıla olarak da ifade edilmektedir. Ekonomide istikrarı tanımlayan bu üretim seviyesi düz bir doğru biçiminde gösterilmektedir. Ekonomik büyüme analizlerindeyse, trend büyüme yolu olarak da bilinmektedir. Bu oranı %2,25 olduğu ifade edilmektedir.

Bir ekonomide fiilen üretilen hizmet ve mal miktarına **Reel ya da Gerçekleşen Hasıla** denmektedir. Toplam talebin belirlemiş olduğu bu üretim düzeyi dönemden döneme değişme kaydettiğinden dolayı dalgalı çizgilerle yani konjonktürel dalga ile gösterilmektedir. Bu bağlamda fiili GSYİH bazen potansiyelin üstüne çıkarken; bazen de altına düştüğü görülmektedir. Fiili hasılanın potansiyel hasıladan düşük olduğu bir durumda ekonomide konjonktürel işsizliğin oluşması sonucu ortaya çıkan bir kayıp olarak görülmektedir. Bu açıdan fiili hasıla ile Potansiyel hasıla arasında meydana gelen fark GSYİH Açığı veya çıktı boşluğu olarak ifade edilmektedir (Berber,2013: 65).

1.6. İktisat Okullarında İşsizlik Olgusu

Bu kısım altında ilk klasik yaklaşıma göre işsizlik John Stuart Mill, Alfred Marshall ve A.Cecil Pigou gibi ekonomistlerin görüşleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Daha sonra monetarist ve keynesyen yaklaşıma göre işsizlik konuları işlenmektedir. Son

olarak ise neo-klask yaklaşıma göre işsizlik konusu işsizliğin geçici ve iradi olduğu görüşü çerçevesinde incelenmektedir.

1.6.1. Klasik Yaklaşıma Göre İşsizlik

19. yüzyılda ve 20. yüzyılda ünlü iktisatçı John Stuart Mill, Alfred Marshall ve A.Cecil Pigou gibi klasik görüşe sahip iktisatçılar piyasaya devlet müdahalesi olmayacağı zaman işsizlik düzeyinin düşeceğini düşünmüşlerdir.

Klasik iktisatçılara göre işsizlik, arızı(friksiyonel) veya geçici(çok kısa süreli) işsizlik olarak görülebilir. Uzun süreli işsizlikler sadece dışarıdan müdahale olduğu zaman görülebileceğini düşünmüşlerdir. Bu görüşe göre, ekonomide tam istihdamın oluşması için devlet müdahalesinin olmaması gerektiğini savunmuşlardır. Bu teoriye göre ücretler düzgün işleyeceğinden çalışan ve çalışma olanağı olan grubun tamamı üretime katılmakta ve tam istihdam gerçekleşmektedir.

Bu iktisatçılara göre işgücü kimi zaman artabilir ve bu artış tam istihdam düzeyinden uzaklaşma anlamına gelir. Bu durumun geçici olduğunu ve piyasanın kendiliğinden devlet müdahalesi olmadan dengeye gelebileceğini savunmuşlardır. Say Yasası'nı temel alan bu görüşler, ekonomide ne bir arz fazlası oluşmasına nede bir talep fazlası oluşmasına sebep olmaz. Çünkü Say Yasası, **her arz kendini talebini yaratır** düşüncesini dile getirmiştir.

1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Bunalımdan sonra işsizlik artmış ve klasik düşünceye olan inanç bağlılık azalmıştır. Piyasa mekanizmasının müdahale olmadan kendiliğinden dengeye gelecek düşüncesi zamanla yıkılmış zamanla yerini Keynesyen görüşe bırakmıştır.

1.6.2. Parasalcı Yaklaşıma Göre İşsizlik

Monetarist yaklaşıma göre, liberal piyasa ekonomisinin kendi iç dinamikleri aracılığıyla istikrarlı bir model sunduğunu savunmaktadır. Bunun yanında klasik iktisatçıların aksine ekonominin sürekli tam istihdam seviyesinde olmadığını düşünmektedirler. İşgücünün daha fayda atfedici bir iş arama ya da işsizlikten dolayı

sosyal yardımlardan yaralanmaları sonucunda, kişinin belirli bir dönem için işsiz kalabileceklerini öne sürmektedirler. Dolayısıyla ekonomide sürekli doğal işsizliğin olabileceği düşüncesinin altında yatan temel dayanak burasıdır. Bu nedenle Friedman, doğal eksik istihdam olgusu üzerinde durmuştur. Bunun yanında Friedman eksik istihdamı, emek piyasası güçlerinin normal neticesi olarak değerlendirdiği görülmüştür. Bu bağlamda Monetarist düşünce enflasyonu, eksik istihdamdan daha tehlikeli bir durum olarak ifade etmektedir. Bu sebepten ötürü monetaristler bir ekonomideki işsizliği önleme amacı taşıyan politikalara karşı, yüksek düzeyde fiyatlar genel seviyesini önlemenin oluşturacağı yüksek işsizliğe katlanmaya daha fazla eğilim göstermektedir (Parasız ve Diğerleri, 2000: 550-551).

Milton Friedman, Keynesyen kuramın emek arzının nominal ücretin bir fonksiyonu olması fikrine katılmamaktadır. Friedman, emek arzı beklenen reel ücretlerin bir fonksiyonu olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca Friedman fiyat düzeylerinin esnekliğin bulunduğu varsaymaktadır. Ancak emeğin uyarlayıcı bekleyişler kapsamında fiyat bekleyişi olduğu görüşünü kabul etmektedir. Buna ek olarak Friedman, liberal piyasa sistemi kısa vadede eksik istihdamın oluşmasına neden olsa dahi, uzun vadede tam istihdam dengesini yakalayacağını düşünmektedir. Kısa vadede beklenen fiyatlarla gerçekleşen fiyatların farklılık arz edeceğini, bundan ötürü de siyasi iktidarların genişletici maliye politikaları güderek, kısa vadede işsizlik haddinin düşebileceğini ileri sürmektedir. Ancak ekonomide beklenen fiyat seviyelerinin gerçekleşen fiyat seviyesine eşitlendiği uzun vadede ise; siyasi iktidarların genişletici maliye politikaları icra ederek işsizlik haddi üzerinde bir baskı oluşturmalarının mümkün görülmediğini ifade etmektedirler (Öcal, 2007 : 12).

1.6.3. Keynesyen Yaklaşımın Göre İşsizlik

Keynesyen Yaklaşım, (1940-1950)'li dönemlerde genel kabul görmüş bir yaklaşımdır. Gelişmiş ekonomiler, bu yaklaşımın kurallarını uygulayarak daha hızlı bir büyüme sürecine girmişlerdir. Siyasi iktidarlar tarafından benimsenen bu teori politikaları birçok ekonominin ekonomilerinin gelişim kaydetmesine katkı sunduğu kabul edilmektedir. Buna karşın 1960'larda aynı sanayi ekonomilerinde işsizlik ve enflasyonun eş anlı hızlı bir artış kaydettiği görülmektedir.

Keynes, piyasada dengenin kendiliğinden oluşamayacağını düşündüğü için devletin piyasada talep yaratan bir rol oynamasının gereğini ileri sürmüş ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 1945-1970 sonlarına kadar uygulanan ekonomi politikalarına yer vermiştir.

Buhran krizinde insanların çoğunun işsiz kaldığını gören Keynes, tam istihdamın sağlanmasının mümkün olduğunu ama bunun kendiliğinden gerçekleşemeyeceğini savunmuştur.

Keynes'e göre devletin müdahalede bulunmadığı bölgelerde işsizlik ve düşük istihdamı içeren bir ekonomi vardır. Kendisinden sonra gelen ekonomistler ise bu düşünceyi kabul etmişlerdir. Eğer bir ülkede işsizlik varsa düşen ücretler tam istihdamı gerçekleştirmeyecektir. Çünkü ücretler azaldığında toplam talepte de bir azalma görülecektir.

Keynes, bir ekonomide istihdam ve üretim seviyesi toplam talebin hacmine bağlı olduğunu düşünmektedir. Buna göre toplam talepte meydana gelen herhangi bir artış tam istihdam dengesine ulaşmaya kadar istihdam ve üretim seviyesinde bir artışa yol açmaktadır. Şöyle ki; toplam talebin yeteri düzeyde gerçekleştiği bir ekonomide işsizlik seviyesi artarken, tam istihdam düzeyi olan toplumda toplam talep seviyesi artar ve enflasyona neden olur. Toplam talep öyle bir yönlendirilmeli ki işsizlik sorunu olmadan maksimum üretim yapılmalıdır. Bundan ötürü kamusal giderler ve vergiler toplam talebi etkilediğinden, ekonomide baş gösteren enflasyonu, işsizliği ve istikrarsızlığı önlemede önemli araçlar olarak görülmektedir.

1.6.4. Neo-Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik

Neo Klasik yaklaşıma göre işsizlik diye bir sorun yoktur. Çünkü işgücü piyasasının işleyişi, işsizliğe neden olmaktadır. Bu kuram işsizliği geçici ve iradi olarak kabul etmektedir.

Eğer işgücü piyasasında işgücü fazlası mevcut ise ücretler aşağı doğru çekilerek işsizlik sorunu ortadan kalkacaktır. Genel olarak işgücüne olan talep, ücretler düşükçe artacaktır, denge seviyesine yaklaştıkça işgücü fazlası da ortadan

kalkacaktır. İnsanlar bu ücrette iş bulamıyorlarsa veya çalışmak istemiyorlarsa burada iradi işsizlik oluşur. Bu teorinin geçmişteki ekonomik olayları açıklamadığı görülür ve işsizlik sorunları için yeni arayış ve beklentilere gidilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK

2.1. Türkiye'de İstihdamın Yapısı ve Gelişmeler

İşsizlik ve istihdam bir bütün olarak düşünülebilir. Aradaki tek fark istihdâm kavramı içerdiği mânâ itibariyle pozitif, işsizlik kavramı ise negatif bir olguyu ifade etmektedir. İstihdam kavramı ideallerle ilgilenirken; işsizlik kavramı ise olmaması arzu edilen bir durumu ifade etmektedir (Aktürk,1999: 186-187).

İstihdam bir ekonomide, bir yıl süreyle iktisadî faaliyetlere dahil olan emek gücünün, çalışma, çalıştırma ve kullanılma düzeyi olarak da nitelendirilebilmektedir (Tatar,2006: 3).

Türkiye ekonomisinde istihdamın genel yapısal özellikleri incelendiğinde tarım sektörü toplam istihdam üzerinde ağırlıklı bir hadde sahip olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye ekonomisinde emek gücü verimliliğinin az olması, yeni iş oluşturmada yetersizlikte yapısal özellikler içerisinde yer alır.

Türkiye ekonomisinde nüfus artış hızı istihdamın genel yapısını belirleyici etkenlerden bir tanesi olarak görülmektedir. Bu bağlamda nüfus artış hızının Türkiye ekonomisinde sürekli artış gösterdiği kaydedilmektedir. Nüfusun çoğunluğunu genç nüfus oluşturmaktadır. Bu durumda, iş yapma yaş evresindeki nüfusu bir taraftan da emek gücüne katılan nüfusu artırdığı görülmektedir. Artış gösteren istihdama karşılık, işgücünün artması işsizliğin artmasına neden olmaktadır (Algan ve Ildırrar,2003: 58).

Türkiye ekonomisinin genel istihdam yapısı kırsal kesimden kentsel alanlara göç ile beraber değişiklik göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye emek piyasasında istihdamın çoğunluğu tarımda çalışırken; kırsal alanlardan kentsel alanlara göç ile birlikte tarım alanında istihdamın azaldığı görülmektedir. Göç eden işgücü kentlerde hizmet ve sanayi sektöründe çalışmaya başladıkları gözlemlenmektedir. Ancak göç ile beraber sanayi sektöründe doğru orantılı bir büyüme gösterememektedir. Bu durum da göç edenlerin işsiz kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte işgücüne katılma oranı giderek azalmıştır.

2.1.1. Türkiye’de Nüfus ve Emek Arzı

Nüfusun yapısı, miktarı ve kullanım biçimi emek piyasasının arz cephesini belirleyen etmen olduğundan dolayı, bu durum istihdamın genel yapısını etkilemektedir. İş gücü artış hızını belirleyen en temel değişken, nüfus artış hızıdır. Türkiye’de hızla artan ve bu artış içinde büyük paya sahip genç nüfus istihdam yapısının önemli bir belirleyicisidir.

Bir ekonomide toplam nüfus içerisinde iktisadi faaliyete dahil olmak isteyen kimselerin toplam sayısına işgücü arzı denmektedir. Emek arzının kaynağı, mevcut olan genel nüfusun miktarıdır. Ancak bu kaynak yalnız iş gücü arzına dâhil değildir. On beş yaşından küçük olanlar ile altmış dört yaşından büyük olanlar iş yapma çağı dışında tutulmaktadır. Yani iş yapma evresini tamamlamış olan nüfusun 15-64 yaş aralığı olduğu düşünülmektedir.

15-64 yaş aralığı nüfusa “aktif nüfus” da denilmektedir. Aktif nüfus 15-64 yaş aralığında olan herkesin çalıştığını ifade etmektedir. Bu yaş grubunun iş yapan aktif nüfusun olmadığı, iş yapma çağına gelen nüfus olduğu düşüncesinden “çağ nüfus” kavramını da kullanmak doğru olur. Daha kısa bir ifadeyle çağ nüfus, fiilen iş yapanların ya da iş yapmak isteyenlerin miktarını değil, bir ekonomideki nüfusun istihdam potansiyelini ortaya koymaktadır.

2.1.2. İstihdamın Sektörel Dağılımı ve İşgücü(Emek) Talebi

İstihdamın sektörel dağılımı bir ekonominin sosyo-ekonomik açıdan gelişmişliğini gösteren en önemli faktördür. Gelişmiş ülkelerde istihdamda gelişme, tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne doğrudur. Ülkemizde sanayide yeterli gelişme sağlanmadan hizmetler sektörüne geçiş olmuştur (DPT,2007: 35).

İşgücünde ekonomik gelişmelere bağlı olarak üç temel istihdam alanı mevcuttur. Bunlar; tarım, sanayi ve hizmetler sektörüdür. Bu sektörlerin alanının toplam istihdam içindeki payları ve bu payın zaman içindeki değişimi önemli bir faktördür (Korkmaz ve Mahiroğlu,2007: 44).

Emek gücü talebinin en temel belirleyicilerinin başında büyüme oranları ile işgücü maliyetleri gelmektedir. Emek talebi, ekonomik büyüme arttıkça emek talebinde bir yükselme görülmekte ancak emek gücü maliyetleri arttıkça da azalmaktadır. Emeğin maliyeti, ücretler ve istihdamın maliyetlerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla yüksek emek gücü maliyetlerinin azaltılması istihdam üzerinde olumlu etki bırakabilmektedir.

2.1.3. İstihdamın İşteki Durumuna Göre Dağılımı

Ekonomilerin gelişmişlik seviyeleri hakkında bilgi veren bir konuda çalışan kimselerin iş' deki durumunu ifade etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde maaşlı ve ücretli olan kesim en yüksek payı oluşturduğu görülmektedir. Böylece emek piyasası içerisinde ücretli kesimin payının yükselmiş olması iktisadî gelişmeyle birlikte kendi namı hesabına iş yapanların ve ücretsiz aile işçilerinin payının düşmesi beklenmektedir (Uyar,2005: 62).

Bir ülkenin en önemli özelliklerinden biri sosyal, ekonomik ve siyasi yönden ücretliler kesiminin oranı olduğu düşünülmektedir. Gelişmiş ülkelerde emeğin yaklaşık yüzde yetmiş-sekseni ücretliler kesiminden oluşmaktadır.

Türkiye emek piyasasında işgücü içindeki ücretliler oranı gelişmiş ekonomilerin çok daha altında yer almaktadır. İşgücünün işteki durumuna göre dağılımına bakınca

cinsiyet yönünden ele alınarak erkeklerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ücretsiz aile işçiliğinde ise kadınlar çoğunlukta yer alır.

2.1.4. İstihdamın Eğitim Düzeyi

Ekonomilerin emek piyasasındaki işgücünün arzı ve talebi açısından eğitimin yapısı büyük önem arz etmektedir. Küresel coğrafyada birçok ekonominin uğraştığı sorunların başında eğitilmiş iş gücünün nitel ve nicel işgücü açığının mevcudiyeti gelmektedir. ekonomilerin emek piyasalarında işgücünün sosyal ve ekonomik açıdan etkinliğinin sağlanabilmesi eğitimin kantitatif ve kalitatif yönleriyle ilintili olduğu düşünülmektedir. İşgücünün bu yönleri de sadece eğitim ile sağlanabilmektedir (Kumaş,2001: 34-35).

İşgücünün kantitatifliğinin belirlenmesinde ekonomilerin var olan nüfus miktarı ve nüfus artış hızının etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında işgücünün niteliğinin geliştirilmesinde ise eğitimin ilk sırada önem taşıdığı ifade edilebilir. Türkiye’de eğitim sistemi işgücü talebinin niteliğine entegre yönlendirici bir yapıda oluşturulamadığı görülmektedir. Toplam nüfusun ve işgücünün arzu edilen niteliğe sahip olmadığı görülmekle birlikte örgün eğitim alanında da bu durumu düzelterek başarının sağlanması mümkün görülmemektedir (Murat,2007: 200).

Eğitim durumunu makro-mikro ölçüde ele alırsak, mikro açıdan çalıştırılanların potansiyel verimliliğinin ve fert başına ulusal gelirin belirleyicisi olduğu düşünülmektedir. Makro açıdan ise, ülke ekonomisinin potansiyel verimliliği ve ülke ulusal gelirin belirleyicisi olduğunu düşünebiliriz.

2.1.5. İstihdamın Cinsiyet Ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Emek gücünün cinsiyet açısından dağılımı Türkiye’nin iktisadi ve sosyal yapısını analiz edebilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Ekonomik sistemleri tarıma dayalı bulunan ülkelerde; kadınlar genelde yardımcı bir ara eleman olarak görülmektedirler. Buna karşın sanayi ekonomilerinde ise kadının piyasadaki payı giderek arttığı görülmektedir.

Toplumların sosyo-ekonomik yapısı içerisinde bazı grupların işsizlik sorunundan daha fazla etkilendiği görülmektedir. Özellikle de gençlerin işsizliğe karşı daha duyarlı bir paya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca genç kadınlar veya yabancı işçi olmak bu duyarlılığı daha da artırdığı düşünülmektedir (Gündoğan,1999: 68).

Türkiye’de istihdamın yaşa göre dağılımı analiz edildiğinde 25-29 ve 30-34 arası yaş gruplarının toplam istihdam içerisinde en fazla orana sahiptirler. 2009 yılına kadar 25-29 yaş grubu toplam istihdam içerisinde en yüksek istihdam oranına sahipken 2009 yılından sonra 30-34 yaş grubu Türkiye’de en yüksek istihdam oranına sahip yaş grubu olmuştur. 60-64 ve 65 + yaş grubu ise en düşük istihdam oranına sahiptir.

2.1.6. Eksik İstihdam

Eksik istihdam kavramı, işsizlikle ilgili bir mesele olarak, kendi iradesi dışında normal çalışma sürelerinin altında çalışan işgücünü kapsamaktadır. İstihdam kadar önemli olan eksik istihdam gelişmekte olan ülkelerde, TÜİK’in yaptığı Hane halkı İşgücü Araştırması (HİA) çalışmalarında, iktisadi nedenlerle kırk saatten az çalışan kişiler ve bu süreden daha fazla çalışan kişiler, var olan işindeki gelirin az olmasından ötürü yeni bir iş arayanlar ve asıl mesleği dışında iş arayanlar olmak üzere üçe ayrılır (TÜİK,2010).

Tarımda görülen mevsimlik eksik istihdam nedeni tarım dışı eksik istihdamın çoğunun gelir azlığından ötürü iş arayan kişilerden oluştuğu bilinmektedir. Kriz dönemlerinde eksik istihdam hadlerinin artması, işten atılma ve uzun süre iş bulamama riskinin arttığı dönemlerde işin ücreti ve niteliği göz önünde bulundurmadan bireylerin buldukları işe girmeyi seçtikleri görülmektedir.

2.1.7. Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam Ve Neden Olan Etmenler

Kayıt dışı istihdam, sosyal güvenlik bağlamında niteliği gereği yasal olan tüm işlerde iş yaparak istihdama katılan kişilerin, çalışmalarının gün ya da ücret olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına eksik beyân edilmesi veya hiç beyan edilmemesi olarak ifade edilmektedir.

Ekonomilerin birçoğunda üç çeşit **kayıt dışı iş yapma söz konusu olduğu görülmektedir. Bunlar;**

Söz konusu emek piyasasında iş yapanların Sosyal Güvenlik Kuruluşuna hiç bildirmemiş olması veya çalışma gün sayılarını eksik bildirilmiş olması ya da sigorta primine esas kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi gibi kayıt dışı sorunlarıdır.

Kayıt dışı istihdama neden olan etmenler şu şekilde sıralanabilir:

- İktisadi ve Mali ve nedenler,
- Hukuksal nedenler,
- Yönetimsel faaliyetlerden kaynaklı nedenler,
- Sosyo-kültürel nedenler.

Türkiye’de; Tarım alanı, inşaat alanı, KOBİ’lerde olduğu gibi mevsimlik ve geçici işlerde de kayıt dışılığın diğer sektör ve işletmelere göre daha yoğun olduğu görülmektedir. Türkiye ekonomisinde kayıt dışılığın en çok görüldüğü işsiz grupları aşağıdaki gibidir.

- İşsizler
- Eğitim düzeyi düşük olan kimseler
- Çocuk işçiler
- Yabancı kaçak işçiler
- Emekliler
- Serbest çalışanlar

olarak görülmektedir. Bununla beraber kişisel bağlamda da en fazla on sekiz ve yirmi beş yaş ile altmış yaş gurubu üzeri grupları ile okuryazar olmayanlar ile okuryazar olanlar ancak okul bitirmeyenlerde görülmektedir (http2).

2.1.7.1. Sosyal Nedenler

Sosyo-ekonomik yapıdan doğan etmenlerin başında; nüfus yapısı, gecekondulaşma, nüfus artışı, düzensiz kentleşme, iç ve dış göçler, aile yapısı, eğitim olanakları ve işsizlik kayıtsızlığın en büyük faktörlerindedir.

2.1.7.1.1. Nüfus Artışı

Nüfusun büyüklüğünün, dağılışının bilinmesi, ekonominin üretken kapasitesinin belirlenmesi ve gelecekte ortaya çıkacak ihtiyaçların belirlenmesi, o ülkede halkın refah seviyesinin incelenmesi açısından önemlidir.

Kırsaldan kente olan göçler kayıt dışı ekonominin gelişmesinde etkili olmaktadır. Bireyler daha iyi bir gelir elde etmek için ve daha iyi ir yaşam sürdürmek için kentlere göç etmişlerdir. Ve bu kişiler genellikle yeterli kalifiyeye sahip olmayan bireylerdir. Bu göçler sonucunda istihdam edilmeyen kişiler her türlü işe ve her düzeyde gelire razı olmakta ve istihdam sağlamada eksiklikler yaşanmakta bu da kişilerin kayıt dışı ekonomiye neden olan sektörlerde çalıştırılmasıyla sonuçlanmaktadır (Karatay,2009: 50).

Hızlı nüfus artışı kişilerin ulusal gelirden aldıkları payı azaltmakta, alt yapıya olan ihtiyacı artırmakta ve ekonominin gelişmesine engel oluşturmaktadır. Nüfusun artmasına paralel olarak istihdam oluşturulmadığından işsizlik meydana gelmekte, bu işsizliğin ortadan kaldırılması için kamuda aşırı istihdam yapılmaktadır. Bu durum ancak ücret düzeyinin düşük tutulmasıyla mümkün olmaktadır. Böylece düşük ücretle geçimini sağlayamayanlar ek iş yapmak zorunda kalmakta, bu da kayıt dışı ekonomiye neden olmaktadır (Mavral,2003: 263).

2.1.7.1.2. İşsizlik

Kayıt dışı çalışma biçimlerini seçen emek gücünün yegâne gerekçelerinden bir tanesi işsiz kalmalarıdır. Kayıt dışı istihdamın tercih edilmesinin sebebi sadece işsiz bir kimsenin seçimi değil, işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olan kayıtlı iş yapanları da kapsamaktadır. İşsizlik ile kayıt dışı istihdam arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. İşsizlik arttıkça kayıt dışı istihdamın da arttığı düşünülmektedir.

Türkiye’de emek gücünün önemli bir bölümü, tarım sektöründe, küçük ölçekli, mevsimlik dalgalanmalara bağlı, aile işletmelerine dayalı üretim yapan bir istihdam yapısında yer almaktadır. Ancak bu işgücünde fazlalıklar da bulunmaktadır. Eksik istihdam ve işsizlik büyük bir ağırlığa sahiptir (Ekin,2000: 29).

2.1.7.1.3. Kentleşme ve İç Göç

Kentleşme iktisadi gelişmeye şart olarak kent sayısının yükselmiş olması ve kentlerin büyümeleri neticesini doğuran, toplumda artan oranda uzmanlaşmaya, örgütlemeye, ve kişiler arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere neden olan nüfus birikimi süreci olarak ifade edilmektedir (http3).

Türkiye emek piyasasında göç sorununun ve kendisiyle getirdiği çarpık kentleşmenin nedeni, emek miktarının düşmesi, tarımsal faaliyetlerde modern üretim teknolojisinin kullanımı, tarımsal verimliliğin eksikliği, toprak alanlarının miras nedeniyle paylaşılması kişilerin köyden kente göç etmelerine yol açmaktadır. Bu şekilde göç eden bireylerin yeterli düzeyde eğitimi olmadığı için ve herhangi bir üretim tecrübesi de bulunmadığından kayıtlı sektörde istihdam edebilme olasılıkları çok düşüktür (Güloğlu, Korkmaz, Kip, 66).

Kentleşme, kayıt dışı ve istihdam faaliyetlerinin en önemli göstergelerinden bir tanesi gecekondulaşmadır. Kentsel yerleşim alanlarında kayıt dışı sektörlerde çalıştırılanların önemli bir bölümü gecekondularında ikâmet etmektedirler.

2.1.7.1.4. Çocuk İşgücü

Tüm toplumlar işbölümünü ekonomik yapısına uygun yaş ve cinsiyete göre yapmaktadırlar. Bu iş bölümünün bir parçasını da çocuk işgücü oluşturmaktadır. Çocuğun çalışmasına geleneksel toplumlarda anlayışla, olumlu bir şekilde bakılmaktadır. Çalışma hayatı, eğitimin yetersizliğinden, eğitime de yüklenerek çocuğu geleceğe hazırlamaktadır. Bu hayatının dışına çekilmesine yardımcı olur.

Günümüzde çocuk çalışanlar için önemli iki gelişme bulunmaktadır. Bunlardan ilki ekonomiler arası gelişmişlik farklarının kapatılmaması ve gelişmekte olan ekonomilerin ucuz emek gücünü avantajlı olarak kullanmak istemeleridir. İkincisi ise, gelişmekte olan ülkelerde geleneksel tarımın bozulması, yaşanan düzensiz kentleşme ve sosyoekonomik değişim çocukların daha büyük riskle karşı karşıya kalmalarıdır. Bu riskler gelişmekte olan ekonomiler arasındaki ülkelere olan Türkiye'nin de problemlerinden bir tanesidir. Böylelikle çocuk işgücü sorunu, Türkiye'nin kayıt dışı istihdamın kaynaklarından birisini oluşturmaktadır (Baytaymaz,2000: 292).

2.1.7.2. Ekonomik Nedenler

Ekonominin uygulamakta olduğu iktisat politikası, kayıt dışı ekonominin oluşmasında etkin olabilecek bir etkidir. Örneğin; müdahaleci iktisat politikasının icra edildiği bir ekonomide, hükümetin uygulamakta olduğu özendirici politikaları kayıt dışı ekonomiye yol açabilmektedir.

Ulusal gelirin ekonomideki kişiler ve işletmeler arasında eşit olarak dağıtılmaması kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin diğer bir nedenidir. Özellikle de gelişmekte olan ekonomilerde, orta sınıftaki kişilerin azlığı karşısında alt ve üst sınıflardaki kişilerin yoğunluğu, kayıt dışı ekonominin önemli nedenlerinden bir diğeridir. ulusal gelirden düşük pay alan bireyler, gelirlerini artırmak amacıyla kayıt dışına ekonomiye yöneldikleri görülmektedir (Kıldış,2000: 191).

Kayıt dışına neden olan başka bir ekonomik unsur ise yüksek enflasyonun varlığıdır. Vergi kanunlarındaki hadlerin ve tutarların fiyatlar genel seviyesinin etkisiyle

aşınması neticesinde iktisadi birimlerin ödemekte oldukları vergi miktarında değişimler meydana gelmektedir (Karaman,1999: 431).

Fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi neticesinde iktisadi birimlerin artan nominal gelirleri yüksek vergi dilimleri üzerinden vergilendirilmektedir. Bu nedenle sorumlu kişilerin reel gelirleri artmadığı takdirde yükümlü olduğu vergi miktarının arttığı görülmektedir (Us,2004: 11).

2.1.7.2.1. Enflasyon

Türkiye’de kayıt dışı istihdamın genişlemesindeki en önemli faktörlerden bir tanesi enflasyonun olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda enflasyonun etkisiyle gelecek kaygısı taşıyan firmalar, sermayelerini koruma anlayışında kayıt dışı davranışlarını yasallaştırmaktadırlar.

Enflasyon, paranın değerindeki sürekli azalışı ve genel fiyat düzeyindeki artışı gösteren bir kavramdır. Enflasyon, sorumluların gerçek olmayan (fiktif) kararlarının da vergilendirilmesine neden olur. Bu nedenle sorumluların bazı kazançlarının vergi idaresinden saklanması neticesini doğurmaktadır. Böylece hükümet yetersiz kalan vergiler nedeniyle para basımına ve sınırsız borçlanmaya faiz oranlarının ve giderlerin artmasıyla enflasyon oranları artar ve sonucundaki gelir dağılımındaki eşitlik bozulur (Kıldış,2000: 12).

Enflasyon ile kayıt dışı ekonomi arasında ters orantı vardır ve kayıt dışı ekonominin küçülmesi için enflasyon değerlerinin düşürülmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır (Karatay,2009: 29).

2.1.7.2.2. İşletmelerin Yapısı

KOBİ’lerin makroekonomik yapı içerisinde de ağırlıklı olması, kayıt dışı ekonomiyi etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesi olarak görülmektedir. Çünkü KOBİ’lerin muhasebe ve kayıt mekanizmalarının zayıf olması denetlemeyi zorlaştırmaktadır. İşçi sayısı da sınırlıdır. Teknolojik değişikliklere ve yerel piyasalara hemen uyum

sağlayabilirler. Ancak sermayeleri ve rekabet güçleri zayıftır (Güloğlu, Korkmaz, Kip, 75).

Finansman sıkıntısı çeken küçük işletmeler, sosyal güvenlik ve vergi yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmaktadırlar. Türkiye’de küçük işletmelerin fazla olması, sermayelerinin düşük olması sebebiyle rekabet güçlerini artırma istekleri kayıt dışı istihdamı özendirilmektedir.

Kayıt dışı istihdamın işgücü piyasası içindeki yeri, büyük şirketlerin yoğun olduğu sanayi yapılarında çok küçük iken, küçük firmadan meydana gelen sanayilerde kayıt dışı istihdama yönelik fazla olduğu görülmektedir (Güloğlu, Korkmaz, Kip, 76).

2.1.7.2.3. Rekabet Gücü

İşletmelerdeki rekabet gücü, teknik yatırım düzeyine dayanmaktadır. İş gücü yoğun üretimdeki yüksek maliyetlerin tekno-yoğun üretimden daha az maliyetlerle rekabet etme imkânı bulunmamaktadır. Örneğin kayıt dışının var olduğu bir ekonomide, kayıtlı ekonomideki kazanç üzerinden alınan vergiler vb. bulunmadığından ötürü kayıt dışı ekonomide ki üretim maliyetlerinin düşük olmasına neden olmaktadır. Bu durum kayıt dışı ekonomiye yurt dışında ve yurtiçindeki pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. (Altuğ,1999: 483).

Dolayısıyla kayıt dışı ekonomide faaliyet sunan işletmeler, bir takım primleri (sgk primi gibi) ödemediklerinden ötürü hükümetin vergi gelirinin düşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda düşük gelir gruplarına hükümetçe sağlanan sosyal transferleri sınırlayabilmektedir. Bunun yanında azalan sosyal transferler, düşük gelirli kimselerin hayatlarını daha fazla zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda da ekonomide sosyal ve siyasal huzursuzlukların yaşanması kaçınılmaz bir hal alacağı düşünülmektedir.

Rekabet edecek güçte olan firmalarda emeğe değerinden düşük ücret ödeyip rekabet olanaklarının güçlendirilmesini sağlayan yeniden yapılanma gibi kökten önlemlerden kaçınılmazdır. Düşük maliyetli ve düşük ücretli işgücü için en uygun alan kayıt dışı istihdamdır (Egemen,2000: 649).

2.2. Türkiye’de İşsizliğin Genel Durumu

Türkiye’de işsizliğin genel durumu cinsiyete, eğitim durumuna, yaş grubuna, kırsal kent ayrımına ve iş arama süresine göre bu kısımda değerlendirilecektir.

2.2.1. Cinsiyete Göre İşsizlikler

Bütün tarih boyunca kadınlar, erkeklerle aynı istihdam edilme mücadelesi vermelerine rağmen gelir elde eden üç aileden ikisinde erkeğin gelirinin kadından daha yüksek olduğu görülür yoksulluk açısından ise yoksul kadınların, yoksul erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınlar için modern sektörlerde iş bulma imkanı fazla olmakla beraber, kadınlar için müdür, yöneticilik vb. pozisyonlarda çalışmaları daha fazla sorumluluk istediği için güç bir durumdur (Ekin,2000: 144).

Türkiye’de tarım sektörünün payının halen yüksek olması ve bu sektörde ücretsizde olsa çalışan kadınların işsiz sayılmaması, kente göçen kadının ise ev hanımı durumunu alıp iş arama gibi bir uğraşının olmaması kadın işsizlik oranlarının gerçeğinden düşük görülmesine neden olmaktadır. Kadınların iş hayatına girişini kolaylaştırıcı etken olarak; mesleki eğilimler ve mobilite düzenlemeleri ile beraber esnek çalışma şekillerinin yaygınlaştırılması görülebilir.

2.2.2. Eğitim Durumuna Göre İşsizlikler

Genellikle nüfusun eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranlarının azalacağı ve işgücüne katılımın yükseleceği öngörülmektedir. Fakat eğitim düzeyi yüksek olan birçok ülkede işsizlik oranında yüksek olduğu görülmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007: 58).

Son yıllarda yapılan birçok araştırmaya göre eğitimin istihdam üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu neticesine varılır. Ama Türkiye’de bunun tersi bir durum mevcuttur (Ansal vd.,2000: 113).

Türkiye geneline bakılınca; lise seviyesine kadar eğitim düzeyi arttıkça işsizlik oranlarının artması görülmektedir. Liseden sonra ise gerek yüksekokullarda, gerek fakülteler bazında işsizlik oranlarında düşüş yaşanmaktadır. Yani en yüksek işsizlik oranının lise eğitimlerinde olduğu söylenebilir. Bu durum eğitim seviyesinden daha çok vasıf düzeyleriyle ilgilidir. Türkiye’de lise eğitiminin vasıf kazandırmadığı kesindir. Ama lise düzeyli mezunların ücret ve kariyer beklentisi hiç eğitim seviyesi olmayan birine göre daha yüksektir. Bu nedenle de iş bulma olasılıkları düşmektedir (Ansal vd.,2000: 113).

Ülkemizde eğitilmiş işsizlerin sayısının zamanla giderek artması ise ülkenin toplam vasıf düzeyinin verimli kullanılmaması açısından dikkat çekici ve toplumsal kaynakların verimli ve etkin kullanılmaması anlamına gelir. Eğitim ile işsizlik arasındaki bu negatif ilişkinin başka bir nedeni ise, uygun insan kaynakları planlamasının yapılmıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni ise, ortaöğretimin yetersiz yapılması, yükseköğretim kurumlarının piyasa ihtiyaçlarına yeterince önem vermemesidir. Yani eğitim sisteminin piyasanın talep ettiği vasıf düzeyinden uzak olduğu ve eğitim piyasa vasıf talebi ilişkisinin tamamen kullanılmadığı gerçeğidir (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007: 61).

Eğitim düzeyleri arasındaki işsizlik oranlarının farklılığına, işsizliğe neden olan durumlarda bakmak, işsizliğin çözümü için daha geniş ve daha iyi bir bakış açısına sahip olunmasını sağlayacaktır.

2.2.3. Yaş Grubuna Göre İşsizlikler

Bir ekonomide yaş gruplarına göre işsizlik hadlerinde en çok işsizlik seviyesinin gözlemlendiği yaş grubu on beş on dokuz ve yirmi yirmidört arası yaş gurupları olarak gösterilmektedir. Buna ek olarak en düşük işsizlik düzeyinin bulunduğu yaş grubu ise altmış beş üzeri yaş grubu olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum normaldir ve nüfus yaş gruplarının dağılımına göre uyumludur (Demircan,2012: 16).

Türkiye ekonomisi emek piyasasında genç işsizlik sorununun önemli bir problem olduğu bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında on beş ve yirmidört yaş arasında yer alan gençler Türkiye ekonomisinde işsizlik sorunundan en fazla etkilenen grup

olduğu söylenebilmektedir. Bu durum üzerinde ekonominin genç nüfus yapısına sahip olmasının payı yüksektir (Gündoğan,2001: 112-113).

Genç işsizliğin sorununun çözülmesi için aktif işgücü politikaları ile ilgili doğru adımlar atılması kalkınma için iyi bir durum olacaktır. İşsizlik oranı düşecek, sosyal sorunlar düzelecektir. Bu nedenle Türkiye'nin genç nüfusundan doğru bir şekilde yararlanılabilmesi için doğru politikalar geliştirilmeli ve izlenmelidir.

2.2.4. Kır – Kent İşsizliği

Kır- kent ayrımı daha çok demografik bir temele dayanmaktadır. Kırsal kesimden sadece tarım sektörü anlaşılmalıdır. Çünkü kırsal kesimde de çeşitli düzeylerde hizmet ve sanayi sektörü yer almaktadır. Kır kavramı, nüfusun 20.000'den az olduğu ve daha çok tarımın ön planda olduğu yerleşim yeridir. Kent kavramı ise, nüfusu 20.000'den fazla olan ve daha çok hizmet ve sanayi sektörünün yer aldığı yerleşim yeri ifade edilir (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007: 61).

Türkiye'de sanayi ve hizmet sektörünün hızla gelişmesi kırdan kente göçü artırmıştır. Bu nedenle mekana göre işsizlik düzeyine bakıldığında kentsel işsizlik düzeylerinin kırsal işsizlik düzeylerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca bu hızlı göç çarpık kentleşmeye de neden olmaktadır.

2.2.5. İş Arama Süresine Göre İşsizlikler

Türkiye ekonomisinde iş arama ve bulma süreçlerinin genelde uzun sürdüğu görülmektedir. Bu bağlamda toplam işsiz miktarının %50'sinden fazlası iş bulma ümidini kaybettiğinden iş aramayı bırakan ve dolayısıyla da işsizlik oranı içerisinde sayılmayan belirli bir işgücü kitlesi bulunmaktadır. Bu kimselere cesareti kırılanlar da denmektedir. İş bulma ümitleri yok olduğundan ötürü iş aramayan kişiler ancak iş yapmaya hazır olan kişiler de dikkate alındığı takdirde, uzun süreli işsizliğin kapsamı daha iyi anlaşılacağı düşünölmektedir. Yani böylelikle Türkiye'de işsizliğin kronikleştiği görülmektedir. Kronik işsizler, iş aramayıp ama çalışmaya hazır olan kişiler olarak tanımlanabilir. Uzun süreli işsizlerin iş bulma ümitlerini kaybederek işgücü piyasalarının dışına çıkması ve bu sayının giderek fazla olması işgücüne

katılma düzeyi fazlasıyla düşük olan Türkiye’de bu konu için önemli önlemler alınması gerekmektedir (Alabaş,2007: 1).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ İLE İŞSİZLİKLE MÜCADELEDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

İktisat bilimi farklı seriler arasında neden-sonuç ilişkilerini tespit ederek, bu tespitleri belirli kalıpları içerisinde ifade etmeye çalışmaktadır. Bunu icra ederken birçok varsayıma dayandırarak bilimsel bir çerçeve oluşturmak için uğraş vermektedir. Olayların şeklini, sistematik olmayan gözlemler ve varsayımlarla açıklamaya çalışmaktadırlar. (Bekiroğlu,2010: 61).

İktisat politikası, olaylar ve ilişkiler bütünü karşısında aktif bir şekilde, hangi serilerin hangi yönde ve derecede değiştirilmesi gerektiğini, hedefleri doğrultusunda araştırmaktadır.

İktisat politikalarının yegâne belirleyicisi devlettir erkidir. Devlet erkini oluşturan bürokratik erkler, devletin idari ve ekonomik yapısına göre iktisat politikalarında karar birimi olarak görülebilmektedir. Ayrıca farklı sosyal örgütler, uluslararası kurum-kuruluşlar ve kimi zaman da yerel yetkili karar birimleri bu kararlarının da etkili olduğu görülmektedir. Böylelikle piyasa ekonomisinde iktisadî gelişmelerin seyri; talep, arz ve fiyat gibi piyasa şartlarının planlı kamusal ve yönlendirmeler oldukça karmaşık bir biçimde ortaya çıkmaktadır (Bekiroğlu,2010: 61).

İktisat politikasının arzu edilen ya da varılmaya çalışılan hedefler ve belirlenen prensipler kapsamında, kullanılabilceği farklı politik araçları bulunmaktadır. Belli hallerde kullanılabilcek bu araçların tür ve sayısı birçok etmene bağlı bulunmaktadır. Bu etmenlerden en önemlileri; belirlenmiş olan hedefler, ekonominin fiili hali ile hedefleri arasındaki sapma derecesi, var olan iktisadi düzen ile ilgili prensipler ve iktisadi birimlerin alınan tedbirlere karşı beklenen tutum şekilleridir. İktisat politikasının araç ve amaçlarına göre şekil alan iktisadi süreçte, tüketim, üretim ve değişim faaliyetleri buna bağlı olarak geliştiği görülmektedir. Faktör ve mal piyasaları üzerinden birbirine bağlı bulunan tüketici ve üreticiler, bu süreci etkileyici politikalara göre kanalize edilmekte, uyarlamakta ve etkilenmektedir. Bu etkileme sürecinde tüketim, üretim, fiyat miktarları, faiz ve ücret hadleri, kredi miktarları, sübvansiyonlar ve vergiler gibi ağırlıklar yönlendirici araç serileri olarak kullanıldığı görülmektedir (Bulut,2006: 95-97).

İşsizlik sorunu ile mücadelede kullanılan iktisat politikalarını makro ve mikro iktisadi politikalar olarak iki farklı kategoride ele almak mümkündür. Makroekonomik politikalar para, maliye ve gelirler politikasından oluşurken; mikro iktisadi politikaların da pasif ve aktif istihdam politikası biçiminde iki farklı kategoriden oluştuğu görülmektedir.

3.1. Makroekonomik Politikalar

Makro politikalar para, maliye ve gelirler politikası olarak üçe ayrılmaktadır. Para politikası Merkez Bankası bünyesinde iken maliye politikası kamu harcamaları ve vergiler yoluyla hükümetin insiyatifindedir.

3.1.1. Para Politikası

Merkez Bankası; bir ekonomide para politikasının icracısı konumundadır. Merkez Bankası para politikalarını icra ederken, belirlediği nihai hedeflere ulaşmak için para politikası araçlarını kullanacaktır. Nihai amaçlarına varmak için kendisine faaliyet hedefleri ve ara hedefleri belirlediği görülmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için para politikası araçlarını kullanmaktadır (Teber,2014: 35). Söz konusu bu politika araçları Merkez Bankasının para ve kredi hacmini değiştirmek için kullandığı metotlardır.

Örneğin bu politikaların başında; disponibilitte oranı, reeskont politikası, zorunlu karşılık oranları, yasal karşılık politikası ve açık piyasa işlemleri (APİ)'ler gibi temel politika araçları bulunmaktadır. Merkez Bankası para çarpanının veya parasal tabanın büyüklüğünü ekonomide para politikası araçları üzerinde baskı oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda APİ ve reeskont politikası parasal tabanın büyüklüğünü etkilemek suretiyle para politikası araçları konumundayken; zorunlu karşılık politikaları para çarpanının büyüklüğünü ortaya koymaya yönelik faydalanılan para politikası aracı olarak görülmektedir. Politika amaçları, para politikası araçları kullanılarak varılmak istenen son amaçlardır. Bu amaçlarlar;

- Tam istihdam dengesinin sağlanması
- Ekonomik büyüme hızının yükseltilmesi
- Ekonomide Fiyat istikrarının sağlanmış olması
- Kur istikrarının sağlanması
- Faiz haddi istikrarının sağlanmış olması
- Mali mekanizma istikrarının sağlanmış olması, para politikasının ulaşmak istediği hedefleri olarak bilinmektedir. Ancak bu hedefleri arasında takasın varlığı da söz konusudur. Bu sebeple Merkez Bankası bu hedefler içerisinde herhangi bir hedefi nihai hedef olarak seçmesi gerekmektedir (Aktan,1998: 5).

Günümüz koşullarında para politikasının temel hedeflerinden bir tanesi fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Yani bir ekonomide fiyat istikrarının sağlandığı süre boyunca diğer söz konusu diğer hedeflere kolayca varılabileceği düşünülmektedir. Ancak istihdam meselesi ekonominin diğer hedeflerinden daha farklı bir önem arz etmektedir. Bu da para politikalarında fiyatlar genel seviyesinde yükselişlerin önlenmesi için NAIRU yani enflasyonu hızlandırmayan işsizlik haddinin yanında fiyat istikrarı hedefinin belirlenmiş olması bu politikanın temel dayanağı olması gerekmektedir. Para politikası ekonominin konjoktürü göz önünde bulundurularak genişletici ve daraltıcı politikalar belirlenerek uygulanmaktadır. Daraltıcı ve genişletici politikalardan ziyade, para arzı kontrolünün önemi dikkate alınmaktadır. Para arzının kontrolünü de bir önceki paragrafta saymış olduğumuz para politikası araçları ile gerçekleştirmektir (Bekiroğlu,2010: 62).

Para arzının önem arz eden bir parçası da mevduat parasıdır. Mali mekanizmadaki çek ile M1'in yüzde yetmiş beşinden fazlasını, aynı zamanda büyük çapta kullanılan M3'ün yüzde on beşini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ticari bankaların mevduat yaratma imkânı rezervlerine bağlı bulunmaktadır. Bu bağlamda Merkez Bankasının para arzını etkileme imkânı, bu rezervlerin eksikliğini ve büyüklüğünü etkileme imkanıyla ilintilidir (Bekiroğlu,2010: 63).

Ekonomide işsizlik sorununun bulunduğu varsayımından hareketle, makroekonomik yapı içerisinde genişletici bir para politikası uygulandığı takdirde, faiz hadleri düşmektedir. Bu süreci aktarım mekanizması aracılığıyla ortaya konulabilmektedir. Söz konusu mekanizma para talep ve arzındaki değişimlerin toplam talebi etkilemesine neden olan mekanizmayı ifade etmektedir. Bu mekanizmanın işleyişi üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada; faiz haddi ile para piyasası arasındaki denge ilişkisidir. İkinci aşama ise; yatırımlar ve faiz haddi arasındaki nedensellik bağıdır. Son ve üçüncü aşamada ise; toplam talep ve yatırım arasındaki nedensellik ilişkisidir (Teber,2014: 36).

Para talebinde bir kayma ya da para arzında bir değişme olduğu takdirde faiz haddi değişmektedir. Örneğin, para arzının arttığı bir durumda aynı zamanda likidite tercihi özelliğinin değişmediği düşünülürse, denge faiz haddinde para arz fazlası oluşabilmektedir. Para arzı fazlasının ortaya çıkması durumunda faiz haddinin düşmesi söz konusu olmaktadır. Aksi bir durumda ise; yani para arzındaki bir azalma, faiz haddinin düşmesine neden olmaktadır. Varsayım gereği para arzı verirken para talebinde bir artışın yaşanması, denge faiz haddinde para talep fazlası ortaya çıkarak faiz haddinin yükselmesine neden olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, para talebinde yaşanan bir azalma da faiz haddinin düşmesine neden olacağı düşünülmektedir (Teber,2014: 36).

Bir ekonomide para talep veya arzındaki değişmelerin sebep olduğu parasal değişimler, faiz hadlerinin değişmesini de beraberinde getirmektedir. Faiz haddindeki değişmeler toplam harcama üzerinde de bir değişme yaşanmasına neden olmaktadır. Faiz hadlerinin düşmesi borçlanmanın maliyetini düşürmek amacıyla yeni yatırım harcamaları oluşturacaktır. Yatırım harcamaları ile faiz hadleri

arasındaki bu negatif ilişkiye yatırımın marjinal etkinliği özelliği denmektedir (Bekiroğlu,2010: 64).

Para arzında meydana gelen bir artış faiz hadlerinin düşmesine ve yatırımların artmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla para arzındaki bir düşüş de faiz hadlerinin artmasına ve yatırımların azalmasına yol açmaktadır. Para arzında meydana gelen bir değişme, istenilen düzeydeki yatırım harcamalarını değiştirerek, toplam harcama doğrularının konum değiştirmesine neden olmaktadır. Bu durum toplam talep eğrisinin yer değiştirmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda para arzının artması, yatırımları arttırarak toplam talebin yükselmesine sebep olacaktır. Aksi bir durumda ise, para arzında meydana gelen bir azalma yatırımları da azaltarak ve dolayısıyla toplam talebin azalmasına neden olacağı düşünülmektedir (Teber,2014: 37).

Aktarım mekanizması bir bakıma gerçek harcama akımlarının ve parasal güçlerin bağlantılarını sağlamaktadır. Dolayısıyla para talep veya arzındaki değişmeden, tahvil fiyatlarında ve de faiz hadlerinde bir değişmeye neden olacaktır. Bununla beraber yatırımlarda bir değişmeye ve akabinde ise toplam talepte bir değişimin yaşanmasına yol açmaktadır (Bekiroğlu,2010: 64).

3.1.2. Maliye Politikası

Maliye politikası; devletin hedeflerine ulaşması için ekonomiye vergi, borçlanma, harcamalar aracılığıyla yapmış olduğu birtakım müdahalelere denmektedir. Siyasi otoritenin hedeflerine varabilmesi için kullanmış oldukları maliye politikalarının araçları ise; kamu harcamaları, kamu gelirleri ve borçlanmalarıdır.

Maliye politikasının birden fazla tanımı yapılabilmektedir. Samuelson'a göre olumlu bir maliye politikası, kamu harcamalarının ve vergilerin konjonktürel hareketlerinin azalmış olmasına ve aşırı deflasyon ve enflasyon durumlarına yakın olmayan gelişmelere bağlı olarak gelişen bir tam istihdam ekonomisinin devamına yardım edecek biçimde tespiti biçiminde ifade etmektedir (Akdoğan,1993: 389-390).

Musgurave, saf bir maliye politikasını, kamu harcamalarında meydana gelen değişmelerin, vergi gelirlerindeki değişmelerle karşılandığı bir politika şeklinde açıklamıştır (Akdoğan,1993: 389-390).

Keynes ise; özel sektör ve kamu sektörü faaliyetleri arasındaki fon mobilitesi ile ilgili olup tam istihdam ile fiyat istikrarını sağlama amacıyla toplam talepteki düzenlemelerden ibaret olduğunu ileri sürmektedir (Eker,1996: 280).

Maliye politikası kavramı iktisat politikalarına 1929 Dünya Ekonomik Buhranıyla birlikte girmeye başladığı görölmektedir. Toplam talep yetersizliğinden kaynaklanan iktisadi kriz ile meydana gelen işsizliği azaltmak adına doğru bir talep metodunun gerekliliği meydana gelmiştir. Bundan ötürü de en önemli araçların maliye politikası araçları olduğu belirlenmiştir. Karar birimleri daha fazla kamu giderleri yapmayı, vergi hadlerini düşürmeyi vaatlerinde bulunan partiyi iktidara getirdiği görölmektedir. Bu yıllarda işsizlere geniş çaplı işsizlik yardımı yapılmış ve sosyal güvenlik harcamaları artmıştır. 1970’li yıllara kadar maliye politikasının önemini koruduğu görölmektedir. Ancak 1970’li dönemlerde ortaya çıkan stagfasyonist sürece Keynesyen İktisat Politikaları çözüm getiremediği görölmüştür. Bu nedenle keynesyen maliye politikasının önemini yitirdiği düşünölmektedir. Fakat bazı gelişmekte olan ölkelerde (1980-2000)’li dönemlerde yaşanan finansal ve reel iktisadi krizlerde kamu ekonomisinin açıklarının, mali baskınlığın, kayıt dışı ekonominin varlığı önemli düzeyde rol oynaması üzerine yeniden ekonomi politikaları tartışmalarında ön plana çıkmaya başladığı görölmektedir (Eğilmez,2001).

Günümüzde maliye politikası, 1930-1970 dönemi maliye politikası anlayışından uzak olduğu görölmektedir. Maliye politikasının en etki olduğu dönemin1930-1970 arası dönemlerinin olduğu düşünölmektedir. Fakat maliye politikası 1980’li dönemlerden bu yana yasal koşullar içerisinde de alınıp uygulanmaya konulduğu görölmektedir. Maliye politikası uygulamaları için yasa koyucu tarafından farklı farklı yasalar yapılmıştır. Bu bağlamda her mesele için uygulanacak politikann önceden kanuni olarak belirlenmiş olmasıyla beraber, bir anda bir iktisadi negatiflik

meydana geldiğinde mali önlemler almak için kanun yapma sürecine derhal gidilmeyeceğinden politika gecikmelerinin önleneceği düşünülmektedir.

Özetle ifade etmek gerekirse Modern Maliye Politikasını, Keynesyen iktisadi yaklaşımın bir ürünü olarak tanımlamak mümkündür. Keynesyen yaklaşımın zaman içerisinde gelişmesiyle beraber, mali araçların da iktisadi ve sosyal şartlara entegrasyonu artarak geliştiği görülmektedir. Siyasi iktidarların iktisadi kalkınmayı gerçekleştirebilmek için iktisadi ve sosyal hayatı idare ve sevk edici müdahalelerde bulunması, alacağı ekonomik ve mali kararlarla teşvik edici ve zorlamalarda bulunması tercih edilmektedir. Siyasi iktidarlar bu politika uygulamalarını, demokratik hukuk düzeni içinde, güven verici bir zeminde halka benimseterek uygulayabileceği düşünülmektedir (Bulut,2006: 104).

3.1.3. Gelirler Politikası

Gelirler politikası, direkt olarak fiyat ve ücretlerde yapılan değişmelerle gerçekleştirilen politikalar olarak nitelendirilmektedir. Bu politika, elde edilen toplam gelirin paylaşım sürecine etki etmekte ve söz konusu paylaşımın enflasyon ve işsizliğe yol açmamasını hedeflemektedir.

Gelirler politikası, pratikte fiyat ve ücret standardı ya da kontrolleri olarak da ifade edilebilmektedir. Bu politikalar parasal ve mali önlemlerden ziyade; kâr, faiz, rant ve ücret gibi tüm hizmet ve mal fiyatlarını etkilemektedir. Bunun yanında gelirler politikası, üretim kaynaklarının gelirlerini direkt olarak etkileyen politikalar olarak da ifade edilmektedir. Bu bağlamda nominal gelir ve fiyat yükselişlerine direkt müdahaleler aracılığıyla kontrol altında tutabilmek için kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle ücret ve fiyatlarda istikrarın sağlanabilmesi için ücret ve fiyatların direkt olarak piyasa şartlarına bırakılmadan kontrol altında tutulması öngörülmektedir.

Gelirler politikası, tam istihdam dengesi varsayımı koşullarında kâr ve ücret artışlarının fiyatlar genel seviyesine zemin hazırlayabileceği öngörüsüne dayandığı düşünülmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi için fiyat ve ücretlerde meydana gelen artışları, bu politikayla mekanizmanın istikrar ve büyüme koşullarına tâbî kılındığı görülmektedir. Bu bağlamda üreticilerin konjonktürel hareketlerin şiddetini

arttırıcı fiyat ve yatırım taktiklerine mümkün olduğu kadar sınırlamalar konulmaktadır. Gelirler politikası iktisadî istikrarsızlıklarla mücadelede kullanılan maliye ve para politikalarının bir tamamlayıcısı gibi görünmektedir. Mali ve parasal sınırlamalar için bir araç değil, devletin nominal gelir artış haddini yavaşlatabilmesi için ücret ve fiyat mekanizmaları üzerinde uyguladığı müdahaleleri kapsamaktadır (Teber,2014: 42).

20.yy'nin ilk yarısından itibaren gelişim kaydeden gelirler politikası, Batı Avrupa ekonomilerinde değişen iktisadi şartlarla birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan iktisadi krizlere karşı klasik iktisat yaklaşımının soruna karşı çözüm üretememesi ve klasik iktisat yaklaşımı savunucularının meseleye duyarsız yaklaşması klasik kurama karşı tepkilerin artmasına yol açmıştır. Söz konusu bu tepkiler üzerine J.M. Keynes 1936 yılında genişletici maliye ve para politikalarının uygulanması sonucunda devam eden iktisadi depresyonu ortadan kalkabileceğini savunan bir eser yayınlamıştır. Buna karşın 1970'li dönemlerde baş gösteren stagflasyonist süreç yani eş zamanlı hem enflasyonun hem de durgunluğun, işsizliğin aynı anda görülmesi ekonomide yeniden iktisadi istikrarsızlık döneminin baş göstermesine neden olmuştur. Yapılan araştırmalar neticesinde iktisat politikası hedefleri için yalnızca maliye ve para politikalarının yeteri düzeyde tatmin edici olmadığı saptanmış ve gelirler politikasının önem kazanmasına katkıda bulunmuştur (Bekiroğlu,2010: 67). Gelirler politikası yaklaşımına göre ücret ve fiyatların bir arada kontrolünün yapılması ve diğer gelirlerin de dolaylı yoldan kontrolünün sağlanmış olabileceği düşünülmektedir. Başlangıçta, gelir dağılımı fiyatların istikrarlı bir yapı sergilemesine yönelik politikalar üzerinde fazlaca durularak ihmal edildiği görülmektedir. Ayrıca bu politika belirli bir zaman sonra adil gelir dağılımını sağlama gibi bir amacı da kendisinde barındırdığı görülmektedir. Böylelikle kişisel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı, aynı etkenin farklı çeşitleri arasındaki gelir dağılımı, servet dağılımı ve yoksulluk ve fakirlik gibi çözüm beklenen konularda, bu politika çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (Bekiroğlu,2010: 68).

Gelirler politikası, pratikte gönüllü ve kanunî yani uzun ve kısa dönemli olmak üzere belirlendiği görülmektedir. Uzun dönemli (gönüllü) gelirler politikası; hükümetin sınırlı ve dolaylı müdahalelerde bulunması şeklinde sosyal taraflar arasında bir

işbirliği sağlamak amacıyla uygulanır. Kanuni veya kısa dönemli gelirler politikası ise kriz ve savaş gibi olağan dışı zamanlarda belirli bir süre fiyatların ve ücretlerin dondurulması biçiminde uygulanmaktadır. Diğer bir uygulama ise hükümetin emredici müdahalelerinin yerini sosyal diyalogların aldığı görülmesi durumudur. Böylelikle pratikte gelirler politikası ücret ve fiyat üzerinde yapılan doğrudan ve dolaylı hükümet müdahaleleri biçiminde gerçekleştiği görülmektedir (Teber,2014: 43).

Gelirler politikasının iktisadi hedeflerinin yanında birtakım sosyal hedeflerinin de var olduğu görülmektedir. Özellikle gönüllü gelirler politikası icrasında, sermaye-emek işbirliği ve buna bağlı bulunarak sosyal huzurun temini başlıca hedefler arasında olduğu görülmektedir. Sosyal guruplar, gelirler politikası aracılığıyla belirlenen iktisadi amaçlara varabilmek için birbirlerine karşı fedakârlıklarda buldukları ve işbirliği içine girdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu işbirliği süreci, iktisadi hayata barış, huzur ve güven getirmektedir. Guruplar arası işbirliğinin temin edilmesi ve toplumsal menfaatlerle kişisel menfaatler arasında bir entegrasyon sürecinin sağlanabilmesi, gelirler politikasının iktisadi hedefleri için de gerekli bir durum olarak görülmektedir. Böylece gelirler politikasıyla birbiri ile çatışan amaçların optimal biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanarak guruplar arasında ve guruplarla devlet arasında gönüllü ve sıkı bir işbirliği meydana gelmektedir. Sosyal gurupların yapıcı biçimde bir araya gelmesi, milli amaçlara uygun biçimde karşılıklı vazgeçişler içeren yaklaşımları benimsemiş olmaları sosyal diyalog sürecinin başlatılmasını beraberinde getirmektedir.

Gelir dağılımı tüm ülkelerde önemli bir politik tartışma alanı olarak görülmektedir. İktisadiyatı yönetme, hem fonları bir araya getirme hem de bir araya getirilen bu fonları kullandırma sürecinde eş zamanlı ve ayrı ayrı olarak iktisadi birim gelirlerinin tekrardan dağılmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda piyasaların kendi iç dinamiklerine uygun olarak icra ettikleri fiziki ve beşeri kaynakların tahsis edilmesi transfer harcamaları, vergiler ve diğer düzenleyici politikalar aracılığıyla yeniden değiştirilebilmektedir. Bu yeni dağılım sürecinde, kamusal maliyetlerin yansıtılması, farklı gelir alanlarında yer alan iktisadi ajanların iktisadi kararlardaki etkinlik düzeyi ve fedakârlığa katılım haddi önem arz edeceği düşünülmektedir.

Söz konusu mevcut gelir dağılımı ya da tekrardan düzenlenmesi, genel manada ekonominin tercih etmiş olduğu piyasa yaklaşımı ve pratikte uyguladığı iktisadi politikalarının bir neticesidir. Hatta iktisadi yapı ve iktisadi ilişkiler mekanizmasına yön tayin eden iktisat hukuku, iktisat ahlakı, siyasi yapı ve toplumsal değer yargıların da bir fonksiyonu olarak belirlendiği düşünülmektedir. Bu tür etmenlerin biçimlendirdiği iktisadi atmosferde, sosyal tarafların karşılıklı fedakârlıklar içerisine girmesi, mikro veya makro düzeyde sosyal diyaloglar sürecinin başlatılması, tüm çıkar guruplarının fikirlerini açıkça beyân edebilecekleri demokratik alanların oluşturulması sosyo-ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir (Bulut,2006: 105-107).

3.2. Mikro Ekonomik Politikalar

Aktif ve pasif istihdam politikaları olarak ikiye ayrılmaktadır.

3.2.1. Aktif İstihdam Politikası

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), işgücü piyasasını ve iş yapanların iş ile ilgili becerilerini geliştirmek ve daha etkin bir işgücü piyasasının oluşması için teşvik etmeye yönelik tedbirlerin alınmasını aktif istihdam politikası olarak ifade etmektedir. OECD bu politikaların gelişimine 1960'lı yıllardan günümüze destek vermektedir. Ayrıca isimdeki aktif sözcüğü; İsveç'te 1950 dönemlerinde ücretlerde sınırlandırmalara dayanan politikalara tepki oluşturan politikalardan alındığı ifade edilmektedir. İkinci Dünya Savaşından önce işgücü piyasalarıyla ilgili fazla miktarda mesleki eğitim ve iş oluşumu programları olmakla beraber, söz konusu politikalar aktif istihdam politikaları olarak nitelendirilmekteydi. Ancak 1948'de iki İsveç'li ekonomist Gösta Rehn ve Rudolph Meidner ilk defa Aktif İstihdam Politikalarını tam istihdam dengesini yakalama hedefini gerçekleştirirken fiyatlar genel seviyesini kontrol altında tutabilen sosyo-demokrat bir taktik olarak açıklamaktadır (Biçerli,2004: 46).

Aktif istihdam politikaları, OECD'nin 1960'larda İsveç'te icra edilen bu politikaların yayınlanması ile ayrı bir politika olarak kabul edilmiştir. Aktif istihdam politikalarını özendirmek amacı ile OECD üye ülkeler arasında 1961'de sosyal sorunlar ve emek

sorunları komitesi oluşturularak faaliyetlerine başlamıştır. O dönemden günümüze aktif istihdam politikalarının hedeflerine yönelik kararlar değişim gösterse de, bu politikaların birtakım hedefleri sürekli olarak kendini ön planda tutmayı başaramamıştır. Bu hedeflerin başında iktisadi büyümeyi özendirerek emeğin yapısal değişimlere entegrasyonunu sağlamasını kolay hale getirmek bunun yanında beşeri kaynakları geliştirmek gibi bir takım hedefler geldiği görülmektedir (Biçerli,2004: 147).

1970 ve 1980'li dönemlerde AB ve OECD üyesi ekonomilerde, işsizlik haddinin gittikçe artış kaydetmesi ile birlikte aktif istihdam politikaları gündeme gelmeye başlamıştır. (Varçın,2004: 7).

OECD ülkelerinde 1965'te %2, Avrupa Birliği ülkelerinde ise %3,4 olan işsizlik 1994 yılında ise AB üyesi ekonomilerde yüzde sekize ve OECD %11,2 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda işsizliğin sebepleri olarak Avrupa Komisyonu bazı çikarsamalarda bulunmuştur. Bu çikarsamalar; ücret dışı işçilik maliyetlerinin yüksekliği, mesleki anlamda eğitim faaliyetlerine yeteri düzeyde yatırımın yapılmaması, işgücü piyasalarının yeteri düzeyde etkin olmaması, ekonomik gelişmenin yeterli bir istihdam oluşturmaması ve uzun vadede yapısal işsizlik olarak nitelendirilmektedir.

OECD, işsizlik sorunuyla mücadelede izlenmesi gereken istihdam politikalarını yedi kategoride ele aldığı görülmektedir. Bu kategoriler;

- Hükümet edenlerin eşleştirme ve danışmanlık hizmetleri
- Mesleki anlamda eğitim faaliyetleri
- Sübvansiyon edilmiş istihdam anlamında yararlanılan özel sektöre dair istihdam ve ücret sübvansiyonu, kendi işini kuran kimselere yardım edilmesi veya işsizlerin doğrudan kamusal alanda istihdam edilmesi
- Genç işgücüne yönelik politikalar geliştirilmesi
- Engellilere yönelik politikalar geliştirilmesi
- İşsizlik sigortası oluşturulması
- Erken emeklilik problemine çözüm getirilmesi

Bu kategorilerden 1–5 arası kategoriler aktif istihdam politikalarını temsil ederken; 6 ve 7 kategorileri ise pasif istihdam politikalarını temsil etmektedir” (Bekiroğlu,2010: 70).

Arz yanlı bir politika olarak icra imkanı bulan mesleki eğitim faaliyetleri özellikle genç emek gücü üzerinde uygulandığı görölmektedir. Bu bağlamda genç işgücünün eğitilmiş olması emek piyasasında ücretlerin düşmesi yönündeki piyasa baskısına neden olmaktadır. Genç işgücü, düşük maliyetli bulunduğundan dolayı bu durum emek talebinde bulunanların genç işgücü işsizlik haddinin düşürülmesinde özendiricidir.

Bir ekonomide ücret sübvansiyonları, işgücünü istihdam edecek firmaların işgücü maliyetlerinin minimize edilmesi suretiyle gerçekleştirmektedirler. Bu maliyetler iki farklı yolla düşürülebilmektedir. Bunlardan ilki, direkt olarak ücret yapısının değiştirilmesi yolu iken; diğeri ise emek sahiplerinin almış olduğu ücretler üzerinden alınan vergilerin düşürülmesi durumudur.

Bazı durumlarda devlet, emek talep edenlere program kanalıyla desteklendiği belgelenen iş gücünü işe almaları karşılığında, ücretlerin belirli bir bölümünü karşılayacağını ya da bu emek talep edenlerin ödeyecekleri vergilerin toplamın bir indirim yapacağını duyurmaktadır (Biçerli,2004: 78-462).

Bu bağlamda bir diğeri sübvansiyon ise, yeni iş bulanlar için icra edilen sübvansiyonlardır. Yeni işe alınan emek gücünün ücretlerinin bir bölümünün devlet tarafından tedarik edilmesi biçiminde uygulanmaktadır.

Son dönemlerde devlet kendi işini oluşturanlara yardım kapsamında, kendi işini oluşturacak işletmelere ve küçük işletmelere yönelik danışma, teşvik ve eğitim hizmetlerini uyguladığı görölmektedir. İcra edilen politikalar, küçük işletmelerde faaliyette bulunacak yöneticileri eğitmek, küçük işletmelerin vergi yüklerini hafifletmek, yasal düzenlemeleri ve bürokratik işlemleri basite indirgemek biçiminde sıralanabilmektedir (Biçerli,2004: 99).

Kamu yararı gözetilerek çalışma programları kapsamında istihdama dâhil edilemeyen kimselerin kamuya ait alanlarda ya da kamu faydasına olduğu düşünülen yerlerde geçici bir şekilde istihdam edilmesi ifade edilmektedir (Biçerli, 2004: 121).

Bu program kapsamında oluşturulan işlerin yeni işler olmasına ve bunların özel sektör işlerini ortadan kaldırmamasına özen gösterilmektedir (Varçın, 2004: 45).

3.2.2. Pasif İstihdam Politikası

Pasif istihdam politikaları, istihdam oluşturmak, işsiz kişilere iş bulmak ve işsizlik haddini düşürmek yerine, işsiz kimselere belirli bir tutarda iktisadi güvence sağlamaya yönelik tedbirler için istihdam probleminin olumsuz neticelerini ortadan kaldırmak hedeflenmektedir. Pasif istihdam politikaları, genel manada işsizlik sigortası ve yardımı uygulamaları olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Koray,2005: 225).

Pasif istihdam politikaları gelişmiş ekonomilerde daha ağırlıklı olarak uygulanan, işsizlik sorunu sebebiyle meydana gelen satın alma gücünün düşmesini önleyerek işsizliğin sebep olabileceği toplam talep eksikliğinden kaynaklanan işsizliği önlemeye dair politikalardan alınmaktadır (Biçerli,2009: 222).

Bu politikanın bir aracı olarak işsizlik sigortasıyla alakalı kanuni düzenleme Türkiye Ekonomisinde 25.8.1999 tarih ve 4447 sayılı yasayla faaliyete geçirilmiştir. 4447 sayılı yasa, işsizlik sigortasıyla alakalı uluslararası belgelerde yer alan asgari teknik ve normları içermekte; işsiz kalan kimselere belirli bir süre gelir güvencesi, yeni bir işe yerleştirmeyi ve işsiz kaldığı dönemi içerisinde mesleki eğitim faaliyetleri sağlama gibi unsurları birlikte içermektedir. İşsizlik sigortası, yasa kapsamına giren sigortalı işçiler için mecburi tutulmuş ve ekonomi genelinde icra edilmek üzere 1 Haziran 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Güney, 2009: 154).

3.3. İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Küreselleşmenin hız kazandığı son dönemlerde işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, birçok araştırmacının ilgi odağı haline gelmektedir. Ancak iktisat

yazınında işsizlik ve büyüme arasındaki ilişkinin yönü hakkında bir konsensüs sağlanmış değildir.

İktisadi yapıların değiştiği, yenedünya düzeninin oluştuğu küreselleşen bir yapı içerisinde, ekonomilerin sürdürülebilir büyümenin arzusu içerisinde oldukları çok açıktır. Önemli olan nokta sürdürülebilir büyümeyi aktif istihdam politikalarıyla değerlendirebilmektir. Ekonomik büyüme üzerinde birçok kanaldan etkili olan işsizlik sorunu, politika yapıcıların dikkat etmesi gereken bir husus olarak görülmektedir. Bu çerçevede şu anlaşılmaktadır ki ekonomilerin temel hedeflerinden bir tanesi hem ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek hem de istihdamın artmasına katkı sunmaktır. Bu bağlamda istihdamın artması, karar birimlerinin gelirlerinin artmasına neden olmaktadır. Bu durum, karar birimlerinin yurt içi ve yurt dışı tüketimlerini arttırmalarını beraberinde getirmekte ve ekonomide daha fazla üretim yapılmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla daha fazla üretim daha fazla işçiyle yapılabileceğinden, işsizlikte bir azalma kaydedileceği düşünülmektedir (Berber, 2011: 1-16).

Teorik beklenti her ne kadar böyle olsa da işsizlik ile büyüme arasındaki aktarım mekanizması farklı şekillerde de karşımıza çıkabilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda farklı ülke gurupları ve farklı zaman aralıklarıyla değişken sonuçlarla karşılaşmak mümkündür. Bunun sebepleri arasında teknolojik gelişmenin yaşanması, makineleşmenin artması ve yapısal reformların yaşanması gibi bir takım durumlar sayılabilir. İstihdamsız büyüme olarak isimlendirilen bu olgu ile teknolojik gelişimin makineleşmenin ve yapısal reformların sürekli arttığı bir ekonomide işsizlik sorununun ortaya çıkması kaçınılmazdır. Yani, bir yandan ekonomik büyüme gerçekleşirken diğer yandan işsizlikte bir artış yaşanması, bu ekonominin istihdamsız büyüdüğünü göstermektedir. Bu bağlamda politika yapıcıların, sürdürülebilir bir büyüme, karar birimlerinin gelirlerinde bir artış ve işsizlik sorununun çözümü için, nitelikli iş gücünü arttırmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda ekonomide büyümenin gerçekleşeceği ve işsizliğin azalarak genel refahın artabileceği umulmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE TÜRKİYE İÇİN EKONOMİK BÜYÜME VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

Bu bölümde öncelikle literatürde son yıllarda işsizlik konusunu işleyen makalelere yer verilmektedir. Daha sonra işsizlik ve büyüme arasındaki ilişki farklı ekonometrik yöntemlerle Türkiye verileri kullanılarak analiz edilmektedir.

4.1. Literatür Taraması

Bu kısımda işsizlik bağlamında farklı makroekonomik değişkenlerin işsizlik ile ilişkilerini içeren makalelere yer verilmiştir.

Göktaş (2005) çalışmasında 1978-2004 döneminde yıllık veriler kullanarak büyüme ile işsizlik arasında nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Özellikle 2002 yılı sonrasındaki yüksek işsizlik oranları var olan büyüme ile anlamsız bir ilişki oluşturmaktadır. Nedensellik Granger nedensellik analizi ile araştırıldıktan sonra, son tahmin hata kriteri ile de desteklenmektedir. Sonuç olarak nedenselliğin yönü işsizlik oranından büyüme oranına doğru bulunmuştur.

2008 yılındaki 2. Ulusal İktisat Kongresi'nde gündem olarak "Türkiye'de 1980 Sonrası İşsizlik Büyüme İlişkisi ve İşgücü Piyasasına Genel Bir Bakış" isimli çalışmada farklı ülke örnekleri ile bir literatür taraması verildikten sonra 1980 sonrasındaki değişimin diğer bir değişle dışa açılmanın Türkiye'deki işgücü

piyasasına etkileri istihdam, ücret ve maaşlar, verimlilik ve işsizlik oranı gibi değişkenler çerçevesinde ele alınmıştır.

Bekiroğlu (2010) basılmamış yüksek lisans tezinde Türkiye’de işsizlik sorununun çözümlenmesinde uygulanan ekonomi politikalarının analizini yapmıştır. Giderek büyüyen işsizlik problemine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan Bekiroğlu, dünyadaki ve Türkiye’deki iktisadi akımlar çerçevesinde işsizliği ele almıştır. Türkiye’deki işsizlik sorununun mikro ve makro politikalar ile çözülmeye çalışıldığından bahseden Bekiroğlu bu politikaların güçlendirilerek uygulanması gerekliliğinden bahsetmiştir.

Ceylan ve Şahin (2010) çalışmalarında işsizlik ve ekonomik büyüme ilişkisindeki asimetriyi ele almışlardır. Okun yasasını araştıran birçok çalışmada büyüme ile işsizlik arasında simetrik bir ilişkinin olduğunu dile getiren yazarlar reel çıktı büyümesinin daralma ve genişleme dönemlerinde farklı etkiler doğurarak işsizliği etkileyeceğini vurgulamışlardır. Bu asimetrik ilişki 1950- 2007 dönemi için yıllık veriler ile zaman serisi yaklaşımı ile incelenmiştir. TAR ve M-TAR modellerini içeren eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. İlişkinin asimetrik bir biçimde uzun dönemde Okun yasasını desteklediği görülmüştür.

Göktaş ve İşçi (2010) Türkiye’de işsizlik oranını temel bileşenli regresyon analizi ile belirlemeye çalışmışlardır. Yazarlar, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 15-60 yaş arası kurumsal olmayan aktif bireyleri iş gücü olarak belirlediğinden bahsetmişler ve farklı işsizlik tanımlarına yer vermişlerdir. Çalışmalarının öncelikli amacı işsizlik oranını etkileyen faktörlerdeki çoklu bağlantı problemini ortadan kaldırmaktır. Daha sonra temel bileşenleri kullanarak bu faktörlerden yeni değişkenler elde etmeye çalışmışlardır. Bu yeni açıklayıcı değişkenler yardımıyla Türkiye’de işsizlik öngörüsü yapmışlardır.

Muratoğlu (2011) çalışmasında ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki asimetrik ilişkiyi ele alarak Türkiye’de Okun Yasa’sını sınamıştır. Çalışmada 2000:Q1-2010:Q3 dönemlerini kapsayan üçer aylık veriler kullanılmıştır. Büyüme verisi olarak GSYİH rakamları kullanılmıştır. ADF, PP, KPSS ve Zivot Andrews gibi birçok birim kök testi yapılmıştır. Seriler arasındaki uzun dönemli analizde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ele alınan yıllar itibarıyla iki serinin birbirinin nedeni

olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Varyans ayrıştırması ve etki tepki analizi dışında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır.

Boz (2013) “Türkiye’de Reel Döviz Kuru ve İşsizlik İlişkisi: 2003-2012” başlıklı çalışmada ihracat ve ithalatın en önemli belirleyicilerinden olan döviz kuru ile bahsi geçen yıllarda gerçekleşen büyüme rakamlarına karşın azalmayan işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. 2003:Q1-2012:Q3 döneminde üçer aylık veriler kullanılmıştır. Sonuç olarak işsizlik ile reel döviz kuru arasında negatif bir ilişkiye rastlanmıştır. Buradan çıkarılacak ana ders yüksek istihdam ve büyüme amaçlarına ulaşırken izlenecek döviz kuru politikalarına yön vermektedir.

Ağazade (2014) çalışmasında Türkiye’de işsizlik ve işgücüne katılım ilişkisini doğrusal ve doğrusal olmayan eşbütünleşme yöntemleri ile incelemiştir. Çalışmada 2005:M1- 2013:M9 dönemine ait aylık veriler kullanılmıştır. Kullanılan eşbütünleşme analizine göre işsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkide genel ve alt gruplar için bir etkileşime rastlanmamıştır. Elde edilen bulgular umudu kırılmış işsizler etkisini destekler nitelikte değilken işsizlik değişmezliği hipotezini desteklemektedir.

Çundur ve Bölükbaş (2014) çalışmalarında Türkiye’de işgücü piyasasında genç işsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 1980 sonrası küreselleşme ile dönüşüm yaşayan işgücü piyasaları hakkında genel bir bilgi verdikten sonra işsizlik, işsizlikle mücadele ve genç işsizlik tanımları ayrıntılı olarak makalede yer almıştır. Ekonometrik analizde 2000:Q1- 2010:Q4 dönemini kapsayan çeyrek veriler göze çarpmaktadır. Analiz sonuçlarına göre genç işsizlikten gayri safi yurt içi hasılaya ve üretici fiyat endeksinden genç işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

Doğru (2014) “Euro Bölgesinde İşsizlik Histerezisinin İkinci Nesil Panel Birim Kök Testleri ile Analizi” başlıklı çalışmada 1999 yılından bu yana ortak para birim euroyu kullanan oniki Avrupa Birliği ülkesinin incelenmesi yer almaktadır. 1980 - 2012 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılmıştır. 2. Nesil birim kök testlerine yönelmeyi gerektiren yatay kesit bağımlılığının varlığı tespit edildikten sonra SURADF, CADF panel birim kök testleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar ülkeden ülkeye değişmekle birlikte Euro bölgesinin çoğunda doğal işsizlik oranı önsavı, histesi önsavının önüne geçerek geçerli olduğunu ortaya kaymaktadır.

Eser (2014) çalışmasında işsizlik ile büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan Okun Yasasını Türkiye verilerini kullanarak test etmiştir. 1970 - 2010 dönemi yıllık veriler ile yapılan analiz sonucuna göre uzun dönemde negatif bir ilişki bulunmuştur. Daha sonra yapılan hata düzeltme modeli ve nedensellik testi sonucunda işsizlik oranından büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki görülmüştür.

Göker (2014) makalesinde işsizlik ve maliye politikasının rolünü teorik olarak ele almaktadır. Küresel kamusal kötü olarak isimlendirilen işsizliğin ancak ülkelerarası işbirliği ve politikalar ile giderilebileceği ve bu çerçevede uygulanması gereken maliye politikalarını ön plana çıkaran bir çalışma niteliğindedir.

Dilber, Eryiğit ve Güven (2015) “Türkiye ve AB Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme” isimli çalışmalarında 2013 yılı ile birlikte AB’ye Hırvatistan’ın da katılmasıyla 28 Avrupa Birliği ülkesi ile Türkiye’nin 2001-2011 döneminde işsizlik ve büyüme rakamlarını incelemektedir. Bu amaçla panel birim kök ve panel eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. Hata düzeltme modeli kurularak Hausman Testi ile uzun dönem parametrelerinin homojen olduğu görülmüştür. Ayrıca uzun ve kısa dönem parametreler Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi ile tahmin edilmiştir. Sonuçta değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Göçer (2015) çalışmasında işsizlik üzerinde bankacılık sektörü toplam kredi hacminin etkilerini incelemiştir. Yıllık, üçer aylık ve yıllık veriler deneyen yazar bunun için 1986-2013 dönemini, 2000:Q1-2013:Q2 dönemini ve 2005:M1-2013:M05 dönemini kullanmıştır. Çoklu yapısal kırılmalı birim kök testi ve çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ile dinamik dinamik en küçük kareler yöntemlerini analize dahil etmiştir. Sonuç olarak kredi hacmindeki artışların Türkiye’de işsizliği azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Karasoy, Tutkun ve Bulut (2015) çalışmalarında Türkiye’de işsizlik süresini etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Bu amaçla Türkiye İş Kurumu’nun 471368 kişiden oluşan verileri kullanılarak Gamma Regresyon Modeli, Cox Regresyon Modeli ve hızlandırılmış başarısızlık süresi modelleri ile analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda en uygun modelin Gamma Regresyon Modeli olduğuna karar verilmiştir.

Türkiye’de işsizliği etkileyen değişkenlerin medeni durum, cinsiyet, il, eğitim durumu, yaş ve alınan kurs olduğu belirlenmiştir.

Mercan, Yurttançıkılmaz ve Çakmak (2015) makalelerinde Türkiye, AB-15, AB-27, OECD ve G-8 ülkelerini ayrı ayrı incelemiştir. 1923-2013 dönemini yıllık veriler ile 1992:Q1-2013:Q1 dönemini de üçer aylık veriler ile analize dahil etmişlerdir. Histeri hipotezinin geçerliliği Türkiye için müspettir. Diğer ülke grupları için yatay kesit bağımlılığı sonrasında ikinci nesil birim kök testleri uygulanmıştır. G-8 ülkeleri hariç histeri hipotezinin geçerliliği olduğu sonucuna varılmıştır.

Ünal (2015) çalışmasında Hollanda’da maliye politikalarının etkilerini incelemiştir. Bunun için VAR analizini kullanan yazar mali şokların gayri safi yurt içi hasıla, işsizlik, tüketim ve yatırım üzerinde anlamlı sonuçlar oluşturduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca işsizliğin mali genişleme ile azalırken mali sıkılaşma ile arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Hollanda’da sosyal güvenlik vergilerinin toplam vergilere göre GSYİH üzerinde daha etkili bir araç olduğu sonucunda çıkarımda bulunulmuştur.

Ağazade (2016) makalesinde Türkiye özelinde işsizlik histerisine karşı doğal oran hipotezini simetrik ve asimetric birim kök testleri kullanarak test etmiştir. Kullandığı yöntemler birim kök sürecini üssel veya lojistik yumuşak geçiş şeklinde modelleyen yöntemlerdir. Aylık veriler kullanan yazar 2005:M1-2015:M9 dönemini kullanmıştır. Elde edilen test sonuçlarına göre işsizlik oranı, tarım dışı işsizlik oranı ve genç nüfusta işsizlik oranı göstergeleri için işsizlik histerisi hipotezi geçerli bulunurken doğal oran hipotezinin geçerliliği onaylanmamıştır.

Aksu ve Başar (2016) “Türkiye Ekonomisinde Hasılanın İşsizlik Üzerindeki Dinamik Etkileri” isimli çalışmasında 2005:M1-2015:M6 döneminde aylık veriler ile ARDL ve NARDL analiz yöntemlerini kullanmışlardır. Hasılanın işsizlik üzerine etkisinin asimetric olduğu sonucuna ulaşılrken fiyatlar ve işsizlik arasında ise simetrik bir ilişki saptanmıştır.

Altunoz (2016) çalışmasında sınır testi yani ARDL yaklaşımını kullanmıştır. Asgari ücret, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi test eden yazar 1980-2014 döneminde yıllık veriler kullanmıştır. Sonuçlara göre asgari ücrette oluşabilecek % 1’lik bir artış işsizlik üzerinde tahmini olarak ortalama % 0,12 gibi bir azalışa neden olacaktır. Enflasyondaki % 1’lik artış ise işsizliği tahmini olarak ortalama % 0,18 azaltacaktır.

Ayrıca yazar kısa dönemli sonuçların da uzun dönemli sonuçları destekler nitelikte olduğunu vurgulamaktadır.

Doğan ve Erdoğan (2016) doğal işsizlik oranı ve işsizlik histerisi yaklaşımlarını MENA ülkeleri için test etmişlerdir. 1991 -2014 arası yıllık veriler kullanmışlardır. Yatay kesit bağımlılığını test ettikten sonra ikinci nesil birim kök testleri kullanarak birim kök varlığını araştırmışlardır. Oluşacak bir şokun etkisinin kalıcı olacağı gerçeği birim kök testleri sonucunda elde edilmiştir. Buna göre yazarlar, işsizlik histerisi MENA ülkeleri için geçerlidir sonucuna ulaşmışlardır.

Göçer ve Gerede (2016) çalışmalarında işsizlik, enflasyon, ekonomik büyüme ve cari açık değişkenlerini ele alarak Türkiye için bir ekonometrik çalışma yapmışlardır. 2000:Q1-2014:Q4 döneminde üçer aylık veriler kullanmışlardır. Hacker ve Hatemi-J(2012) yöntemi ile seriler arasındaki saklı nedensellik ilişkileri araştırılmıştır. Sonuçta pozitif büyüme şoklarından, pozitif cari açık ve pozitif işsizlik şoklarına doğru tek yönlü ilişki bulunmuştur. Ayrıca, pozitif enflasyon ve pozitif işsizlik şokları arasında çift yönlü nedenselliğe rastlanmıştır.

Gülay ve Özen (2016) çalışmalarında sigara üzerinden alınan vergiler ile işsizlik arasındaki ilişkiyi Türkiye verileri ile test etmektedirler. Yazarlar 2006:M1-2015:M7 döneminde aylık veriler kullanmışlardır. Türkiye’de tütün üzerinden alınan vergi ile işsiz arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığının test edilmesi çalışmanın asıl konusunu oluşturmaktadır. ARDL sınır testi yardımıyla bu ilişki araştırılmıştır. Kısa dönemde işsizlik oranlarındaki artışın tütün üzerindeki vergilere negatif bir etkisi olurken uzun dönemde işsizlik oranlarındaki artışın tütün üzerinden alınan vergileri artırdığı görülmüştür.

Karaalporhan ve Gülel (2016) literatürden farklılaşarak mekansal panel veri analizi ile Türkiye’de bölgesel işsizliği araştırmışlardır. Ülke içindeki bölgelerdeki gelişme farklılıkları işsizlik oranlarındaki bölgesel farklılıklara neden olmaktadır. Çalışmada 2008-2012 yılları arasında bölgeler arasındaki mekansal farklılıkların analizi ve etkileşiminin varlığı incelenmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre genç nüfusun payı, eğitim düzeyi, erkeklerin işgücüne katılım oranı ve istihdamda tarım sektörünün payı ile bölgesel işsizlik oranı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ekinci ve diğerleri (2017) “ Dışa Açıklık ile İşsiz Arasındaki ilişki: Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye Üzerine Zamana Göre Değişen Parametrelili Bir Analiz” isimli çalışmalarında ticaret ve finansal aktarım mekanizmalarının etkilerini ekonomik büyüme ve işsizlik bağlamında ele almışlardır. 2001:Q1-2015:Q4 döneminde üçer aylık veriler kullanan yazarlar Nakajima(2011) tarafından geliştirilen zamana göre değişen parametrelili VAR yaklaşımını kullanmışlardır. Analiz sonucuna göre dışa açıklığın işsizlik üzerinde önemli bir belirleyici olduğu anlaşılmıştır. Buna ek olarak İngiltere'nin ekonomik açıdan Avrupa Birliği'nden ayrıştığı ve Fransa ve Almanya'da ise dışa açıklığın işsizlik üzerinde asimetrik etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kumaş ve Karadeniz (2017) çalışmalarında AB ülkeleri ile Türkiye'yi karşılaştırarak işsizlik ödeneğinden faydalanma yüzdesi üzerine bir analiz gerçekleştirmişlerdir. Bu oran Türkiye'de yüzde 10 civarında iken Avrupa'da yüzde 80'ler civarındadır. Bu oranın neden düşük olduğunu açıklamak makalenin ana temasını oluşturmaktadır. Sonuç olarak işsizlik sigortası fiili kapsamının Türkiye'de düşük olması ve yararlanma koşullarının ağır olması bu oranın düşük olma sebebi olarak belirtilmiştir.

Üçler (2017) çalışmasında Türkiye'deki savunma harcamalarının işsizlik üzerine bir etkisi olup olmadığını ekonometrik olarak analiz etmiştir. 1980 – 2014 dönemini analiz periyodu olarak belirleyen yazar savunma harcamaları ile toplam talebin artacağını ve böylece işsizliğin azalacağını belirtmiştir. Yapısal kırılmalı eşbütünlük testi kullanan yazar, dinamik en küçük kareler ile de fonksiyon tahminini yapmıştır. Savunma harcamaları ile işsizlik oranı arasında negatif ilişki çalışmanın sonucunda elde edilmiştir.

4.2. Ekonometrik Analiz

İşsizlik haddi(Unemp_rate) ve büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye bağlamında analiz eden bu bölümde; büyüme değişkeni reel kişi başına gayri safi yurt içi hasıla şeklinde modele dahil edilmiştir. Kişi başına reel GSYİH(per_GDP) verisi doğrusallaştırılmak için doğal logaritması alınmıştır. Analiz periyodu tezin başında da değinildiği üzere 1990-2015 döneminde yıllık verilerden oluşmaktadır. Çalışmada zaman serisi yöntemi kullanılacaktır. Serilere ait veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanı ve TCMB elektronik veri dağıtım sisteminden(EVDS) alınmıştır. İşsizlik

haddi ve reel kişi başına GSYİH değişkenleri Augmented Dickey - Fuller (ADF) birim kök yöntemi ile testi edilmiştir. Birim kök testi uygulanarak verilerin hangi düzeyde durağan oldukları belirlenecektir. Durağanlık testi sonucunda değişkenlerin aynı seviyede entegre oldukları belirlenirse Johansen&Juselius eş-bütünleşme yöntemi kullanılarak uzun dönemli bir ilişki olup olmadığı araştırılacaktır. Eşbütünleşme analizi sonrasında değişkenler arasında uzun dönemli ilişki bulunursa hata düzeltme modeli ile kısa dönemli dalgalanmaların uzun dönem dengesine ne zamanlık bir sürede yakınsayacağı hesaplanabilir. Diğer durumda, yani eşbütünleşme bulunamaz ise değişkenlerin farkı alınarak sıradan en küçük kareler yöntemi ile değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişki görülebilir. Eşbütünleşme olduğu ve hata düzeltme modelinin varlığı varsayımı altında, hata düzeltme modeli sonrasında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Hata Düzeltme Modeli Granger nedensellik testi ile sınanacaktır.

4.2.1. Birim Kök Kavramı ve Geleneksel Birim Kök Testleri

Augmented Dickey Fuller testi, incelenen verinin durağan olup olmadığını yani birim kök içerip içermediğini analiz eden bir testtir. Birinci dereceden otoregresif bir modelde; gözlenen değeri ifade eden Y_t ve t zaman endeksi olmak üzere $\Delta Y_t = (\rho - 1)Y_{t-1} + U_t = \delta Y_{t-1} + U_t$ şeklindeki fonksiyon yardımıyla Δ , I(1) operatörünü temsil etmektedir. Burada $\delta=0$ hipotezi test edilmektedir. $\delta=0$ olduğunda dönemler arasındaki değişim rassal bir değişkene bağlı bulunacağından, boş hipotez birim kök vardır biçiminde ifade edilmektedir. Yada, $Y_t = \rho Y_{t-1} + U_t$, iken $|\rho| = 1$ ise birim kökün varlığından söz edilmektedir.

Tablo 1. Birim Kök Test Sonuçları

Augmented Dickey Fuller					
Seviye			Birinci Fark		
Seriler	ADF Değeri	Olasılık	Seriler	ADF Değeri	Olasılık
Unemp_rate	-2,798	0,210	Unemp_rate	-5,427	0.0000
LnPer_GDP	-1,486	0,807	LnPer_GDP	-4,121	0.0002

Sahte regresyon probleminden kaçınmak için birim köklerin varlığının test edilmesi gereklidir. Birim kökün varlığı test edilmeden yani aralarında muhtemel bir uzun dönemli ilişki var olan değişkenler sıradan en küçük kareler(OLS) ile test edilirlerse

uzun dönemli ilişki görülemeyecek ve sahte bir regresyon üzerinden yorum yapılacaktır. Yani regresyon anlamlı bir ekonomik ilişki sergileyemeyecektir.(Harris ve Solis, 2003: 41; Uçan, 2013: 163).

Çalışmaya konu olan işsizlik oranı ve kişi başına reel gayri safi yurt içi hasıla değişkenlerinin birinci farklarında yani I(1) düzeyinde durağan hale geldikleri görülmüştür. Bu aşamadan sonra, eşbütünleşme ilişkisinin varlığını test edebilmek için, VAR analizi yapılarak optimal gecikme uzunlukları, gecikme uzunluğu kriteri ile belirlenmiştir.

Tablo 2: VAR Gecikme Uzunluğu Sonucu

Lag	AIC	SC	HQ
0	4,679	4,778	4,702
1	3,191	3,488*	3,261
2	3,413	3,909	3,530
3	2,952*	3,647	3,116*
4	2,986	3,879	3,197

Not: AIC: Akaike bilgi kriteri; SC: Schwarz bilgi kriteri; HQ:Hannan-Quinn bilgi kriteri.

Literatürde genellikle AIC ve SC kriterlerinin sonuçları kullanılmaktadır. Gecikme uzunluğu Schwarz için 1, Akaike için ise 3 bulunmuştur. Değişen varyans ve otokorelasyon problemlerine rastlanmayan modelde VAR(2) modelinin uygun olduğu tespit edildiğinden 2 gecikme alınmıştır.

4.2.2. Eşbütünleşme Analizi

Eşbütünleşme analizi ile aynı derecede entegre seriler arasında bir eşbütünleşme yani uzun dönemli bir ilişkinin varlığı test edilir. Seriler aynı derecede durağan olduklarında (örneğin I(1)) doğrudan en küçük kareler yöntemine tabii tutulurlarsa sahte regresyon durumuyla karşılaşılabılır ki aralarındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı atlanmış demektir. 1980 öncesinde birçok ekonomist durağan olmayan zaman serileri üzerine analizler yapmışlardır. Clive Granger ve Robert Engle(1987) uygulanan modellerin sahte regresyonlar ile sonuçlandığını ispatlamıştır. Sahte regresyonların sebebi ise durağan olmayan serilerin içerdiği stokastik eğilim etkisidir. Stokastik eğilim etkisi önemszenmeden yapılan regresyonlarda iki seri arasında varmış gibi gözükken ilişki aslında rastlantısal olarak gelişen bir eğilime dayanmaktadır. Bu öngörü neticesinde daha önce yapılan birçok çalışma tekrar

gözden geçirilme ihtiyacı duymuştur. Seriler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin saptanmasında Engle ve Granger (1987) ile Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen teknikler kullanılmaktadır(Uçan, 2013: 166-167).

Johansen ve Juselius (JJ) eşbütünleşme analizi çalışmanın da temelini oluşturacak olup, iki ve ikiden fazla değişken olduğunda sistemdeki ortak trendlerin varlığının test edilmesinde en uygun yöntemdir. Değişken sayısı iki olduğunda dahi, iki aşamalı Engle ve Granger (EG) yöntemine göre JJ yöntemi daha duyarlı ve güçlü sonuçlar vermektedir (Macdonald ve Taylor, 1994: 282).

JJ yöntemi, EG yönteminden farklı olarak vektör otoregresyonlarını (VAR) temel alır. N sayıda içsel değişkenin yer aldığı v_t vektörü $v_t = K_1 v_{t-1} + \dots + K_m v_{t-m} + u_t$, $u_t \sim IN(0, \Sigma)$ şeklinde tanımlanmaktadır. v_t (n x 1) ve her bir K_t (n x n) matrislerden oluşmaktadır.

Sims (1980), bahsedilen VAR modelini, güçlü ön kısıtlar koymadan, içsel değişkenler arasında dinamik ilişkilerin tahmininde kullanmak üzere türetmiştir. Sistem v_t 'deki her değişkenin kendi ve diğer değişkenlerin gecikmeli değerleri üzerine regress edilmesiyle elde edilmiştir. Denklem (142)'nin sağ tarafında gecikmeli değişkenlerin olması nedeniyle, en küçük kareler yöntemi (OLS) VAR denkleminin hesaplanmasında etkin bir yöntem olacaktır. Johansen yönteminde en genel haliyle eşbütünleşme analizine dâhil edilecek değişkenlerin aynı dereceden bütünleşik (I (d)), yani entegre olmaları gerekmektedir (Enders, 1995, s. 359). Diğer taraftan bu durumun geçerli olmadığını savunan ekonomistler (Flores & Szafarz, 1996; Robinson & Yjima, 2002; Lütkepohl, 2005) de vardır. Örneğin, Burk ve Hunter (2005, s. 106) sistemde en az iki aynı dereceden değişken olduğunda farklı dereceden bütünleşik değişkenlerle birlikte bu değişkenlerin eşbütünleşme analizinde bu değişkenlerin değerlendirilebileceğine vurgu yapmışlardır(Uçan, 2013: 167; Haris & Sollis, 2003: 110).

Bu analizde işsizlik haddi ve büyüme (kişi başına reel GSYİH) değişkenlerinin uzun dönemde ilişkilerini araştıran Johansen-Juselius eş-bütünleşme tekniği uygulanmıştır. Johansen-Juselius, eş-bütünleşme analizi iz testi ve maksimum özdeğer testini kullanmaktadır.

Tablo 3’de Johansen-Juselius eşbütünleşme analizi iz istatistiği ve maksimum özdeğer istatistiğine ilişkin sonuçlar verilmiştir. Her iki test sonucuna göre de “hiç eş bütünleşme ilişkisi olmadığını belirtir” boş hipotez reddedilmiştir.

Tablo 3. Johansen-Juselius Eşbütünleşme Sonuçları

İz Testi	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri**	Boş Hipotez
16,670	15,494	0,0331	Hiç *
2,016	3,841	0,1556	En çok 1
Maksimum Özdeğer İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri**	Boş Hipotez
14,653	14,264	0,0434	Hiç *
2,016	3,841	0,1556	En çok 1

*% 5 anlamlılık seviyesinde boş hipotezin reddedildiğini göstermektedir.

**MacKinnon-Haug-Michelis(1999) değerleri baz alınmıştır.

Bunun anlamı büyüme ve işsizlik oranı arasında en az bir eş bütünleşme ilişkisi vardır. Yani bu iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Bu aşamadan sonra kısa dönem dalgalanmaların uzun dönem dengesine yakınsama sürecini bulmaya yardımcı olan hata düzeltme modeli incelenecektir.

4.2.3. Hata Düzeltme Modeli

Eşbütünleşme analizi değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını onaylarken kısa dönemde de bu değişkenler arasında bir etkileşim olduğu anlaşılmaktadır. Kısa dönemdeki etkileşimlerin başka bir değişle dalgalanmaların uzun dönem dengesine ne kadar zaman sonra yakınsayacağını belirlenmesi için hata düzeltme modeli uygulanmalıdır. Hata düzeltme modeli en genel haliyle aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır.

$$\Delta x_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^n \lambda_i x_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_i y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_i z_{t-i} + \dots + \theta_1 e_{t-1} + u_{t_1}$$

$$\Delta y_t = \alpha_2 + \sum_{i=1}^n \lambda_i x_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_i y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_i z_{t-i} + \dots + \theta_2 e_{t-1} + u_{t_2}$$

$$\Delta z_t = \alpha_3 + \sum_{i=1}^n \lambda_i x_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_i y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_i z_{t-i} + \dots + \theta_3 e_{t-1} + u_{t_3}$$

.....

.....

....

Bu denklem grubunda Δ , x , y , z ,... değişkenleri için fark operatörüdür. $\lambda, \beta, \gamma, \dots$ kısa dönem katsayılarını oluştururken, e_{t-1} hata düzeltme terimidir. Hata düzeltme terimi katsayılarının, $\theta_1, \theta_2, \theta_3, \dots$, negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması durumunda dengesizliklerin uzun dönem dengesine tekrar yakınsayacağı varsayılır. Denge durumunda kısa dönemli sapmalar hata düzeltme teriminin katsayısının büyüklüğüne bağlı olarak düzeltilecektir (Vogelvang, 2005, s. 254; Gujarati, 2001:729; Enders, 1995, s. 367).

X ve Y gibi iki değişkenin eşbütünleşik olduğunu varsayarsak hata düzeltme denklemi şu şekildedir:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta X_t + \alpha_2 U_{t-1} + V_t$$

Burada ΔY_t , Y_t 'nin gecikmeli değerini ifade etmektedir. ΔX_t ise, X_t 'nin gecikmeli değerini temsil etmektedir. α_0 sabit terim, α_1 kısa dönem katsayısı ve α_2 dengeleyici hata terimi ve U_{t-1} uzun dönem denge ayarlanmalarını ifade eden hata teriminin gecikmeli değerini temsil etmektedir. V_t beyaz gürültü hata terimi şeklinde gösterilmektedir (Dikmen, 2012: 312).

Tablo 4:Hata Düzeltme Modeli

	D(Unemp_rate)
Hata düzeltme katsayısı	-0,808*
Standart sapma	(0,208)
T hesaplanan değer	[-3,882]
<i>Normalize Edilmiş Denklem</i>	
	Unemp_rate (-1)=-11,11 -0,0703LnPer_GDP (-1)
T hesaplanan değer	[-3,579]

Tablo 4’de hata düzeltme katsayısı -0,808 bulunmuştur. Hata düzeltme katsayısı elde edilen t istatistiği değerine göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre işsizlik oranı ve büyüme ilişkisinde kısa dönemde meydana gelen sapmaların her dönemde -0,808 kadarı yok olacaktır. Yani bu sapmalar $1/|-0,808| (=1,23)$ yaklaşık 1,5 yıllık periyotta uzun dönem dengesine yakınsayacaktır. Ayrıca normalize edilmiş uzun dönem ilişkisine bakıldığında kişi başına reel GSYİH’daki %1’lik artış ortalama

olarak tahmini bağımlı değişken olan işsizlik oranında 0,07 birimlik bir azalışa neden olacaktır.

4.2.4. Granger Nedensellik Testi

Granger nedensellik testi seriler arasında karşılıklı bir etkileşimin olup olmadığını araştıran bir yöntemdir. Seriler arasında tek yönlü çift yönlü yada hiç ilişki olmaması durumlarıyla karşılaşılabılır. Granger 1969’da, nedenselliği tanımlarken; “Y’nin öngörüsü, X’in geçmiş değerleri kullanıldığında X’in geçmiş değerleri kullanılmadığı duruma göre daha başarılı ise X, Y’nin Granger nedenidir” ifadesini kullanmıştır (Granger, 1988: 554). Granger’in ifadesi matematiksel gösterimi şu şekilde olabilir:

$$Y_t = \sum \alpha_i n_i = 1 Y_t - i + \sum \beta_i n_i = 1 X_t - i + \epsilon 1_t$$

$$X_t = \sum \lambda_i n_i = 1 X_t - i + \sum \delta_i n_i = 1 Y_t - i + \epsilon 2_t$$

Burada; $i=1,2,\dots,n$ olmak üzere, α_i, β_i ve δ_i gecikme katsayılarını temsil etmektedir. Ayrıca $\epsilon 1_t$ ve $\epsilon 2_t$ ise hata terimlerini ifade etmektedir. Elde edilen olasılık değerleri %5 anlamlılık seviyesinde 0,05’den küçük ise sıfır hipotezi red edilir ve serilerin birbirinin Granger nedeni olduğu anlaşılır.

Tablo 5: HDM Granger Nedensellik Test Sonuçları

Ho (Granger Nedeni Değildir)	Ki kare	Olasılık	Karar
D(Unemp_rate) ==> D(LnPer_GDP)	0,895	0,035	Ho Red
D(LnPer_GDP) ==> D(Unemp_rate)	2,580	0,042	Ho Red

HDM Granger nedensellik sonuçlarına göre, ele alınan dönem kısıtı altında, kısa vadede işsizlik ile büyümeyi temsil eden kişi başına reel GSYİH arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Kısım 3.3’de belirtildiği üzere işsizlik ile ekonomik büyüme arasında beklenen ilişki var olmakla beraber teknolojik gelişme ve küreselleşme olgusu ikisi arasındaki ilişkiyi daha da karmaşıktırarak çift yönlü bir hale getirmiştir.

SONUÇ

İşsizlik Türkiye'nin önemli sorunlarından birisidir. Genellikle ülkede meydana gelen iktisadi krizler ve durgunluklar işsizlik olgusunu daha da ön plana çıkardığı görülmektedir. Ekonomide artış kaydeden işsizlik sorunu, işgücünü atıl hale getirmektedir. Bu durum sürdürülebilir bir büyüme ve akabinde kalkınmayı yavaşlatarak, yoksulluğu ve gelir adaletsizliğini beraberinde getireceği düşünülmektedir. İşsizlikle mücadele ederken, işsizliğe sebep olan nedenlerin iyi bilinmesi ve bu sorunlara uygun çözümler üretilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde işsizlikle mücadele kolaylaşabilmektedir. İşsizlik hadlerinde bir düşüşün sağlanabilmesi için üretim düzeyinin artırılması, yatırımların düzenli bir biçimde yapılması gerekmektedir. İşsizliğin olduğu bir ekonomide sosyo-iktisadi sorunların çözümü kolay kolay çözülemediği düşünülmektedir.

İşsizliğin temel nedeni; haksız kazançlar, kayıt dışı istihdam, rüşvet ve siyasi istikrarsızlıklardır. Ekonomi olarak tüketimden ziyade önce üretime önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece ekonomide kayıt dışı istihdam ve haksız kazançların önlenebileceği ve kalkınmanın gerçekleşebileceği düşünülmektedir. İşsizlik ve istihdam sorununun önemini belirleyen nedenler ise; hızlı nüfus artışı, iç ve dış göçler, teknoloji gelişmeler, yatırım politikalarındaki olumsuzluk, yetersiz gelir ve eğitim ile ilgili sorunlar yer almaktadır. Türkiye'de istihdam ve iş gücü incelendiğinde, devamlı artan nüfusun yanında, istihdam edilenlerin sayısında değişiklikler olmadığı fakat iş gücüne katılım oranında azalmalar olduğu görülmektedir. İstihdam edilenlerin genelde erkek olduğu bilinmekte ve kentlerde nüfusun devamlı artması ile toplam istihdamda en fazla payı kentlerde yaşayanlar

oluşturmaktadır. Ancak kent ile kırsal karşılaştırıldığında ve kırsal alanda yaşayanların kentlerde yaşayanlara göre daha fazla oranda istihdamda yer aldıkları görülmektedir.

Türkiye'nin gelişmesiyle beraber tarımdaki istihdam azalırken, sanayi ve hizmet sektöründe artmaktadır. Hizmet sektöründe bu artış daha fazla görülmektedir. Eğitim düzeyi incelendiğinde ise, yükseköğrenim görmüş kişilerin sayısı zamanla artış göstermektedir. Göç etkisi ile batı bölgelerimizde nüfusun devamlı artış göstermesi, tarım dışı işsizliği en yüksek seviyelere çıkarmıştır. Aşırı göç, düzensiz şehirleşme bu bölgelerimizde işsizliğin artmasına neden olmuştur. Kısacası, şehirleşme süreci Türkiye'ye işsizlik sorununu getirmiştir. Türkiye ekonomisinde işsizlik sorunu ile mücadelede uygulanan pasif ve aktif istihdam politikaları iyi niyetli çabalar olarak görülmektedir. İşsizlik oranının bir nebze dahi olsa düşmesine, konjonktürel olarak katkı da bulunmakla birlikte, genel olarak işsizlik sorunuyla mücadele için yeterli olmaktadır. Çünkü Türkiye ekonomisinde işsizlik sorunu demografik ve yapısal fonksiyonlarının yanında icra edilen makro iktisat politikalarından da kaynaklandığı düşünülmektedir. Sorunun çözümünde kullanılan Mikro Ekonomik İstihdam Politikaları ise etkin olmamaktadır. Sorun makro iktisat kaynaklıdır ve çözümünde de Makro iktisat İstihdam Politikaları uygulanmalıdır. Ve Mikro Ekonomik İstihdam Politikaları ile de desteklenmelidir. Türkiye ekonomisinde işsizlik sorunuyla mücadelede başarılı olunabilmesi için mutlaka yeni iş sahalarının oluşturulması, eğitim sisteminin ihtiyaca göre tekrardan düzenlenmesi, tarım sektörünün daha verimli duruma getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca kırdan kente göçün önlenmesi ve kırsal alanlara teşvik destekleri verilerek oraları geliştirmek gerekmektedir. İşsizliğin tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Çünkü: refah düzeyinin yüksek olduğu zamanlarda bile tam istihdam sağlanamamaktadır. Ancak her bir aileden bir kişi bile istihdam edilirse işsizlik belli bir seviyeye düşürülebilir. Bunun içinde kamu ve özel sektörlerin iş verme olanağına ve teşvik gibi desteklerle bu işsizlik sorununun çözümünde etkin olmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağazade S (2014) Türkiye’de İşsizlik ve İşgücüne Katılım İlişkisinin Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Koentegrasyon Yöntemleri ile Analizi. *Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 9(3): 145-162.
- Ağazade S (2016) Türkiye İçin işsizlik Histerisine Karşı Doğal Oran Hipotezinin Doğrusal Dışı Yöntemlerle Sınanması. *Sosyal Güvenlik Dergisi* 2016(2): 28-46.
- Akdoğan A (1993) *Kamu Maliyesi* (Gazi Kitabevi, Ankara).
- Aksu H, Başar S (2016) Türkiye Ekonomisinde Hasılanın İşsizlik Üzerinde Dinamik Etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20(1): 275-286.
- Aktan CC vd. (1998) *Nasıl Bir Para Sistemi?* (İMKB Yayınları, İstanbul).
- Aktürk F (1999) Türkiye’de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik. *Sosyal Güvenlik Dergisi* 3.
- Alabaş A (2007) Uzun Süreli İşsizler ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İşkur’ un Önemi. Uzmanlık Tezi, Türkiye’de İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Algan N, Ildırar M (2003) *Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları* (TİSK Yayınları, Ankara).
- Altuğ O (1999) *Kayıt Dışı Ekonomi* (2.Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul).
- Altunöz U (2016) Türkiye’de Asgari Ücret, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9(5): 1055-1063.
- Ansal H vd. (2000) *Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik* (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını)
- Ataman BC (1998) Neo Keynesçi Bölüşüm Teorisi: Ücret-Fiyat Sarmalı ve Gelirler Politikası, (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5495.pdf>).
- Bekiroğlu C (2010) Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir

Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Bankacılık Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

Berber M (2013) *Makro İktisat* (1.Baskı, Ekin Yayınları, Bursa).

Biçerli MK (2000) *Çalışma Ekonomisi* (Beta Yayınları, İstanbul).

Biçerli MK (2004) *İşsizlikle Mücadele Aktif İstihdam Politikaları* (T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir).

Biçerli MK (2009) *Çalışma Ekonomisi* (5.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul).

Biçerli MK (2009) *Makro İktisat* (1.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul).

Biçerli MK(2011) *Çalışma Ekonomisi* (6.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul).

Bocutoğlu E (2011) *Makro İktisat* (8.Baskı, Murathan Yayınları, Trabzon).

Boz Ç (2013) Türkiye’de Reel Döviz Kuru ve İşsizlik İlişkisi:2003-2012. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi* 34(1): 51-61.

Bulut C (2006) *Ekonomik Yapı ve Politika Analizi, Türkiye Açısından Performans Değerlendirmesi* (Der Yayınları, İstanbul).

Ceylan S, Şahin B (2010) İşsizlik ve Ekonomik Büyüme ilişkisinde Asimetri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 11(2): 157-165.

Çondur F, Bölükbaş M (2014) Türkiye’de işgücü Piyasası ve Genç İşsizlik- Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi* 47(2): 77-93.

Demircan E (2012) *İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu* (Karacadağ Kalkınma Ajansı)

Dikmen N (2012) *Ekonometri Temel Kavramlar ve Uygulamalar* (Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa).

Dilber İ, Eryiğit P, Güven, E (2015) Türkiye ile AB Ülkelerinde Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* 7(1): 69-79.

Dinler Z (2009) *İktisada Giriş* (15.Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa).

- Doğan C, Erdoğan S (2016) İşsizlik Histerisi ve Doğal İşsizlik Oranı Yaklaşımlarının MENA Ülkeleri İçin Ampirik Bir Analizi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 3(2): 41-50.
- Doğru B (2014) Euro Bölgesinde İşsizlik Histerezisinin İkinci Nesil Panel Birim Kök Testleri İle Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14(3): 77-86.
- DPT (2007) *Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 İşgücü Piyasası* (Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara).
- Egemen E (2000) *Rekabet Gücü, Ekonomik Etkinlik ve İş Güvencesi* (TÜHİS Yayını, Ankara).
- Eğilmez M (2001) *Keynes'e Geri Dönüş* (Radikal Gazetesi).
- Eker A (1996) *Kamusal Maliye* (Doğuş Matbaacılık, Ankara).
- Ekin N (2000) *Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları* (İ.T.O. Yayınları, İstanbul).
- Ekinci R, Tüzün, O, Ceylan, F, Kahyaoğlu H (2017) Dışa Açıklık ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye Üzerine Zamana Göre Değişen Parametrelili Bir Analiz. *Sosyoekonomi* 25(31): 45-73.
- Ergül ED (2010) Post Modern Toplum ve İşsizlik. *İşte Çalışanlar Dergisi* 2.
- Ersel B (1999) *Türkiye'de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası* (İstanbul Üniversitesi Yayınları).
- Ertuğrul Y (2012) Türkiye'de İşsizlik Sigortasından Yararlananların İşe Giriş Süreçlerini Etkileyen Faktörler: Yalova İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Eser B (2014) Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Tisk Akademi* 2: 26-47.
- Göçer İ (2015) Bankacılık Sektörü Kredi Hacmi Genişlemesinin İşsizlik Üzerindeki Etkileri: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşleşme Analizi. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 17(2): 109-129.

- Göçer İ, Gerede C (2016) Cari Açık- Ekonomik Büyüme-Enflasyon ve işsizlik Açmazında Türkiye: Yeni Nesil Bir Ekonometrik Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Kasım Özel Sayısı: 35-46.
- Göker Z (2014) Küresel Kamusal Bir Kötü Olarak İşsizlik ve Maliye Politikasının Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19(1): 81-90.
- Göktaş A, İşçi Ö (2010) Türkiye’de İşsizlik Oranının Temel Bileşenli Regresyon Analizi ile Belirlenmesi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*: 279-294.
- Göktaş Ö (2005) Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi* 2: 11-29.
- Granger, C (1988) Causality, Cointegration and Control. *Journal Of Economic Dynamics And Control* 12: 551-559.
- Gülay E, Özen, A (2016) İşsizlik ve Sigara Üzerinden Alınan Vergiler Arasındaki İlişki: Türkiye Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 23(2): 373-387.
- Güloğlu T, Korkmaz A, Kip M (2003) Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam Gerçeğine Bakış. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 45(1): 51-96.
- Gündem (2008) *Türkiye’de 1980 Sonrası İşsizlik-Büyüme İlişkisi ve İşgücü Piyasasına Genel Bir Bakış* (2. Ulusal İktisat Kongresi: 1-18).
- Gündoğdu N (1999) Genç İşsizliği ve Avrupa Birliğine Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları. *Anakara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 54(1): 63-79.
- Gündoğan N (2001) *Genç İşsizliği* (T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1320, Eskişehir).
- Gündoğan N, Biçerli MK (2004) *Çalışma Ekonomisi* (A.Ö.F, Eskişehir).
- Güney A (2009) İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri. *Kamu- İş Dergisi* 10(4): 135-159.

- Karaalporhan H, Gülel F (2016) Türkiye’de Bölgesel İşsizlik: Mekansal Panel Veri Analizi. *Sosyal Güvenlik Dergisi* 2: 47-67.
- Karaman F (1999) Ekonomik ve Sosyal Boyutla Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi. *Yeni Türkiye* 27.
- Karatay Ö (2009) Kayıt Dışı Ekonominin Ülke Ekonomisine Etkileri ve Toplumsal Maliyet. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz, Sivas.
- Karasoy D, Tutkun N, Bulut V (2015) Türkiye’de İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörler. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 11(26): 57-75.
- Kıldış Y (2000) Kayıt Dışı Ekonomini Ulusal-Uluslar arası Boyutu ve Çözüm Önerileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2: 182-210.
- Koray M (2005) *Sosyal Politika* (2.Baskı, İmge Kitapevi, İstanbul).
- Korkmaz A, Mahiroğulları A (2007) *İşsizlikle Mücadele* (Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa).
- Kumaş H (2001) İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, İzmir.
- Kumaş H, Karadeniz O (2017) Türkiye’de İşsizlik Sigortası Ödeneğinden Yararlanan İşsiz Sayısının Düşük Olma Nedenleri: AB Ülkeleri ile Bir Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Sosyoekonomi*, 25(33): 195-220.
- Lordoğlu K, Özkaplan N (2003) *Çalışma İktisadı* (Der Yayınları, İstanbul).
- Mavral Ü(2003) *Kara Para Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi ve Türkiye’ye Yansımaları* (Maliye ve Hukuk Yayınları, İstanbul).
- Mercan M, Yurttançıkılmaz Z, Çakmak, F (2015) İşsizlik Histerisi Hipotezinin Türkiye, AB-15, AB-27, OECD ve G-8 Ülkeleri İçin Yatay Kesit Bağımlılığı ve Yapısal Kırılmalar Altında Testi: Dinamik Panel Veri Analizi. *Tisk Akademi* 1: 45-65.
- Murat S (2007) *Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı* (İ.T.O. Yayınları, İstanbul).

- Muratoğlu Y (2011) Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki Ve Türkiye’de Okun Yasasının Sınanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Öcal T (2007) *Makro İktisat* (Arıkan Yayınları, İstanbul).
- Ören K (2011) *Sosyal Politika* (Pelikan Yayıncılık, Ankara).
- Parasız İ (2000) *İktisat Teorisi* (T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir).
- Pekin T (2007) *Makro Ekonomi* (Zeus Kitabevi, İzmir).
- Serter N (1993) *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme* (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul).
- şimşek S, Aydın, MK (2002) *İktisat Bilimine Giriş* (Değişim Yayınları, Sakarya).
- Tatar M (2006) Türkiye’de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm nerileri: Adıyaman İli rneği. Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Tokol A (2000) *Sosyal Politika* (2.Baskı, Vipos Yayınları, Bursa).
- TÜİK (2010) *Tanımlamalar* (www.tuik.gov.tr/PreIstatistikMeta)
- TÜSİAD (2004) *Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik* (Yayın No:TÜSİAD-T/2004-11/381, İstanbul).
- Us V (2004) *Kayıt Dışı Ekonomi Tahmini Yöntem nerisi: Türkiye rneği* (Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni)
- Uyar Y (2005) Türkiye’de Uygulanan İşsizlik ve İstihdam Politikalarının Avrupa Birliğine Uyum Sürecine Etkileri (1980 Sonrası). Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes niversitesi.
- ler G (2017) Türkiye’de Savunma Harcamalarının İşsizlik zerine Etkisi:1980-2014 Dönemi İçin Ekonometrik Bir Analiz. *Yaşar Üniversitesi Dergisi* 12(46): 161-170.
- nal U (2015) Hollanda’da Maliye Politikalarının İşsizlik zerindeki Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 20(1): 143-153.
- Varçın R (2004) *İstihdam ve İşgücü Piyasası Politikaları* (Siyasal Kitabevi, Ankara).

Yıldırım K, Karaman, D, Taşdemir M (2008) *Makro Ekonomi* (Seçkin Yayıncılık, Eskişehir).

Yıldırım K, Özer M (2006) *İktisat Teorisi* (T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir).

Zaim S (1997) *Çalışma Ekonomisi* (10.Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul).

<http1://www.webokur.net/forum/konu/işsizliğin-nedenleri-nelerdir-kisaca.44732/#fxzz3uy0FHsyr>

<http2://www.sgk.gov.tr/wps/portal/kayitdisi/kayitdisi-istihdam>

<http3://www.ne-demek.net/anlamı/kentlesme-ne-demek.htm/>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Ayşegül YILMAZ UÇAN
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Ağrı 31.03.1982
Tel : 0533 898 04 94
E-posta : okyayu@hotmail.com
Yazışma Adresi : Aşağı Kayabaşı Mah. Alparslan Türkeş Bulvarı
Yakamoz Sitesi Zümrüt Apartmanı Kat:7 No:28
Merkez-Niğde

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
98/100	Bandırma Kemal Pireci Lisesi	2001
92/100	Niğde Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü	2005
	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı	2017

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2007	Akbank	Gişe Görevlisi
2014	İngbank	Bireysel Yetkili
2015	Türkiye Finans	Bireysel Yetkili

YABANCI DİL

İngilizce (Orta seviyede)

YAYINLARI

1. Uçan, O., Akyıldız, A. ve Yılmaz Uçan A.(2016). Merkez Bankası Bağımsızlığının Makroekonomiye Yansımalarına Dair Ampirik Bir Analiz: Türkiye Örneği, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 20. Finans Sempozyumu, Trabzon.

2. Uçan, O., Akyıldız, A. ve Yılmaz Uçan A.(2017). Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği(1980-2015), Researcher: Social Science Studies, Sayı:8, 186-196.
3. Uçan, O., Yılmaz Uçan A.(2017). Game Theory Simulation of Median Voter Theorem, Innovation and Global Issues in Social Sciences, Extenden Abstracts Book, 27-29 April, Antalya.

